

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Wyższa Szkoła Handlowa
im. Bolesława Markowskiego
w Kielcach

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

PRAKTYCZNY PEDAGOG

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

PRAKTYCZNY PEDAGOG

METODYKA NAUCZANIA PRZEDMIOTÓW

Materiały dla słuchaczy studiów podyplomowych

Opracowanie:

Elżbieta Czerwonka

Elżbieta Waszkuć

2012r.

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Dydaktyka – dydaktyka szczegółowa –metodyka.....	4
<i>Opracowała Elżbieta Waszkuć</i>	
3. Prawidłowości procesu nauczania – uczenia się.....	6
<i>Opracowała Elżbieta Waszkuć</i>	
4. Podstawa programowa i standardy wymagań egzaminacyjnych w pracy nauczyciela.....	8
<i>Opracowała Elżbieta Czerwonka</i>	
5. Cele kształcenia i ich operacjonalizacja.....	13
<i>Opracowała Elżbieta Czerwonka</i>	
6. Treści kształcenia, ich dobór i układ.....	18
<i>Opracowała Elżbieta Waszkuć</i>	
7. Strategie i metody kształcenia.....	21
<i>Opracowała Elżbieta Czerwonka</i>	
8. Środki dydaktyczne w procesie nauczania.....	29
<i>Opracowała Elżbieta Waszkuć</i>	
9. Planowanie pracy nauczyciela.....	32
<i>Opracowała Elżbieta Czerwonka</i>	
10. Ocenianie osiągnięć uczniów.....	39
<i>Opracowała Elżbieta Waszkuć</i>	
11. Ewaluacja pracy nauczyciela	47
<i>Opracowała Elżbieta Czerwonka</i>	
12. Literatura podstawowa.....	62
13. Słowniczek pojęć kluczowych dla rozumienia dokumentów oświatowych.....	63
14. Najważniejsze akty prawne aktualnie obowiązujące w oświacie (stan na luty 2012).....	71

I. Wstęp

Przedstawiane materiały zawierają podstawowe kwestie z zakresu metodyki przedmiotów. Ich rolą jest być przede wszystkim swego rodzaju mapą, która pozwoli przyszłym nauczycielom poruszać się w obrębie tematów ważnych w procesie nauczania – uczenia się. Znajdą więc w materiałach charakterystykę głównych dla metodyki pojęć oraz przegląd zagadnień, mających istotny wpływ na efekty pracy z uczniem / słuchaczem (szczególną uwagę poświęcono podstawie programowej, celom i metodom nauczania, ocenianiu, a także planowaniu i ewaluacji pracy nauczyciela).

Materiały stanowią syntezę treści omawianych w ramach zajęć, będą mogły być punktem wyjścia zarówno do przeglądu i weryfikacji nabywanej wiedzy, ćwiczonych umiejętności, jak i – za sprawą dołączonej literatury przedmiotu – własnych poszukiwań, zmierzających do zgłębiania zagadnień z zakresu dydaktyki.

Słuchacze studiów podyplomowych znajdą w nich również propozycje konkretnych rozwiązań, które będą mogli wykorzystać w ramach swoich praktyk pedagogicznych. Wzory planów metodycznych czy arkusze obserwacji zajęć pozwolą, mamy nadzieję, skutecznie organizować własny warsztat pracy.

Mamy nadzieję, że materiały staną się fundamentem zgodnych ze wskazówkami dydaktyki i metodyki, indywidualnych ambitnych i twórczych rozwiązań w pracy pedagogicznej.

Autorki

II. Dydaktyka – dydaktyka szczegółowa – metodyka

(opracowała Elżbieta Waszkuć)

Nauki pedagogiczne:

- dydaktyka ogólna
- historia wychowania
- pedagogika ogólna
- teoria organizacji szkolnictwa
- teoria wychowania

Dydaktyka - z historii pojęcia:

- W wieku XIX żył J. F. Herbart - psycholog i filozof niemiecki, określany mianem ojca pedagogiki. Dzięki jego działaniom dydaktyka stała się nauką - była przez niego traktowana jako teoria nauczania wychowującego. Herbart był zdania, iż przedmiotem zainteresowania dydaktyków powinny być czynności podejmowane przez nauczyciela w szkole oraz ich szczegółowa analiza.
- Na przełomie XIX i XX wieku dydaktyka zmienia swoje oblicze dzięki działalności Johna Dewey'a, twórcy nowej teorii wychowania, który pojmował dydaktykę jako teorię uczenia się. Celem dydaktyki w jego ujęciu miała być analiza czynności zachodzących w trakcie procesu uczenia się, a samo nauczanie stanowić miało funkcję uczenia się.
- Współcześnie dydaktyka jest ujmowana jako nauka o nauczaniu i uczeniu się.

Dydaktyka ogólna obejmuje swoimi badaniami wszystkie przedmioty nauczania i wszystkie szczeble pracy szkolnej.

Przedmiot badań dydaktyki ogólnej:

proces nauczania - uczenia się wraz z czynnikami wyzwalającymi go, warunkami, w jakich on zachodzi, z jego przebiegiem oraz skutkami.

Istnieje tzw. **dekalog dydaktyka**, szczegółowo opisujący zakres zainteresowań dydaktyki ogólnej:

1. terminologiczna oraz metodologiczna aparatura dydaktyki
2. cele kształcenia
3. treści kształcenia
4. proces nauczania - uczenia się
5. zasady kształcenia
6. metody kształcenia
7. formy organizacyjne
8. środki dydaktyczne
9. systemy dydaktyczne
10. osiągnięcia i niepowodzenia szkolne.

Dydaktyka ogólna posiada następujące subdyscypliny:

- **dydaktykę medyczną**, której przedmiotem zainteresowań jest specyfika kadr w szkołach medycznych oraz praca z pacjentem
- **dydaktykę szkoły wyższej**, zajmującą się specyfiką procesu kształcenia na poziomie szkoły wyższej oraz pracą ze studentami
- **dydaktykę wojskową**, której celem jest przygotowywanie kadr oraz praca z żołnierzami odbywającymi zasadniczą służbę wojskową
- **neurodydaktykę**, czyli dydaktykę XXI wieku wykorzystującą maksimum możliwości ludzkiego mózgu w procesie nauczania; zdaniem neurodydaktyków metody muszą być adekwatne do możliwości mózgu
- **ontodydaktykę**, która stanowi dydaktykę treści zajmującą się teorią doboru treści kształcenia
- **teleologię**, czyli naukę zajmującą się celami kształcenia

Dydaktyka ogólna a dydaktyki szczegółowe

dydaktyka ogólna dzieli się na dydaktyki szczegółowe, czyli metodyki nauczania poszczególnych przedmiotów.

Funkcjonują następujące sposoby rozumienia dydaktyki szczegółowej:

- **teoria** nauczania - uczenia się danego przedmiotu na wszystkich szczeblach kształcenia
- **teoria** nauczania - uczenia się danego przedmiotu na określonym szczeblu kształcenia (np. matematyka w klasach od IV do VI)
- **teoria** nauczania - uczenia się wszystkich przedmiotów na określonym szczeblu kształcenia (np. dydaktyka nauczania zintegrowanego lub początkowego albo dydaktyka szkoły wyższej)
- **teoria** nauczania - uczenia się wszystkich przedmiotów na wszystkich szczeblach kształcenia - dydaktyka ogólna

Metodyka nauczania to dział dydaktyki szczegółowej, która zajmuje się poszukiwaniem efektywnych sposobów nauczania określonego przedmiotu poprzez analizę celów, treści, metod oraz form organizacyjnych kształcenia. To **dyscyplina praktyczna** zajmująca się metodami nauczania wybranych treści, najczęściej różnych przedmiotów nauki szkolnej. Nie ujawniając szczególnych aspiracji badawczych, które są typowe dla dydaktyki przedmiotowej metodyka nauczania sprowadza się do poszukiwania dróg (sposobów) racjonalnego działania poprzez możliwie dokładną analizę treści przedmiotowych oraz oparte na doświadczeniu nauczycielskim rozpoznanie metod i środków umożliwiających uczniom opanowanie tych treści.

Metodyka wychowania to dyscyplina zajmująca się celami, treścią, metodami, środkami i organizacją wychowania w szkołach i innych środowiskach wychowawczych (np. w harcerstwie). Układem odniesienia dla metodyki wychowania jest teoria wychowania a źródłem szczegółowych informacji - wyniki badań nad procesami, warunkami i potrzebami wychowania w różnych typach i na różnych szczeblach szkół, w rodzinie, przedszkolu, domu dziecka i innych zakładach wychowawczych oraz w organizacjach młodzieżowych. Ujmując

proces wychowania w układzie systemowym i instytucjonalnym metodyka wychowania ma na celu podniesienie poziomu masowej praktyki wychowawczej.

III. Prawidłowości procesu nauczania – uczenia się

(opracowała Elżbieta Waszkuć)

Termin "zasada" na gruncie dydaktyki może być rozumiany w następujący sposób:

zasada - twierdzenie oparte na pewnym prawie naukowym, które rządzi określonymi procesami. Według W. Okonia, zasady kształcenia powinny być twierdzeniami normatywnymi, wynikającymi z mających miejsce w procesie kształcenia prawidłowości przyczynowo - skutkowych

Czesław Kupisiewicz zaproponował następującą klasyfikację zasad:

- zasada efektywności
- zasada operatywności
- zasada pogładowości
- zasada przystępności
- zasada systematyczności
- zasada świadomego i aktywnego uczestnictwa uczniów w procesie kształcenia
- zasada trwałości wiedzy
- zasada wiązania teorii z praktyką

Klasyfikacja zasad stworzona przez Wincentego Okonia wygląda następująco:

- indywidualizacji
- pogładowości
- samodzielności
- stopniowania trudności
- systematyczności
- uspołecznienia
- wiązania teorii z praktyką

Ogniwa nauczania

Teoria siedmiu ogniwi obejmuje następujące etapy procesu kształcenia:

- świadomość uczniów dotycząca celów oraz zadań dydaktycznych
- poznawanie przez uczniów nowych faktów
- nabywanie nowych pojęć
- utrwalanie zdobytych wiadomości
- przechodzenie od teorii do praktyki
- wykorzystywanie zadań o dydaktyczno - twórczym charakterze
- kontrola i ocena wyników nauczania

Ad.1 Świadomość uczniów celów oraz zadań dydaktycznych - zakłada istnienie:

- ładu wewnętrznego - nauczyciel zmierza do stawiania uczniów przed określonymi zadaniami uświadamiając im, czego mają się uczyć i w jakim celu; nauczyciel tworzy u uczniów pewną wewnętrzną perspektywę nadającą jego wysiłkom odpowiednią wartość, czyli motywację
- ładu zewnętrznego - nauczyciel zmierza do zapewnienia odpowiedniego przebiegu lekcji poprzez wprowadzenie dyscypliny, wykorzystywanie pewnych sposobów zaczynania i kończenia zajęć; brak tego rodzaju ładu zaburza koncentrację uczniów

Ad. 2 Poznawanie przez uczniów nowych faktów - istnieją następujące sposoby poznania:

- empiryczne, zawierające poznanie bezpośrednie poprzez takie metody jak obserwacja, eksperyment czy spostrzeganie oraz poznanie pośrednie przy wykorzystaniu map, schematów, modeli i strategii
- werbalne, obejmujące słowo mówione wykorzystujące opowiadanie, opis, pogadankę, wykład czy dyskusję oraz słowo drukowane - na przykład praca z książką

Ad. 3 Nabywanie nowych pojęć - pojęcia stanowią podstawową jednostkę organizacyjną procesu myślenia oraz porozumiewania się z ludźmi, wytwory poznawania rzeczywistości; pojęcia zawierają cechy opisujące je oraz umożliwiające ich zdefiniowanie; podstawowe sposoby:

- metoda dedukcyjna - zakłada przechodzenie od ogółu do szczegółu (reguła → przykład)
- metoda indukcyjna - zakłada przechodzenie od szczegółu do ogółu (przykład → reguła)

Ad. 4 Utrwalanie zdobytych wiadomości - wyróżnia się bierne oraz czynne utrwalanie wiadomości, gdzie bierne polega na powtarzaniu, przypominaniu i uczeniu się na pamięć, a czynne na przeprowadzaniu ćwiczeń

Ad. 5 Przechodzenie od teorii do praktyki - teoria to pewien zespół twierdzeń; łączenie jej z praktyką obejmuje funkcję poznawczą, weryfikacyjną i przekształcającą.

Ad. 6 Wykorzystywanie zadań dydaktyczno- wytwórczych

Ad. 7 Kontrola i ocena wyników nauczania - kontrola obejmuje sprawdzanie osiągnięć uczniów, czyli w jakim zakresie opanowali oni treści kształcenia, natomiast ocena zakłada pewien osąd, opis stopnia opanowania treści

Formy pracy:

Forma pracy to sposób organizacji lekcji.

Do form pracy należą:

- praca indywidualna, gdy każdy uczeń samodzielnie wykonuje inną czynność,

- praca jednostkowa, gdy każdy uczeń samodzielnie wykonuje tę samą czynność,
- praca zbiorowa, gdy wszyscy uczniowie pracują wspólnie,
- praca zespołowa, gdy uczniowie pracują w stałych zespołach,
- praca grupowa, gdy uczniowie pracują w jednorazowych grupach

IV. Podstawa programowa i standardy wymagań egzaminacyjnych w pracy nauczyciela

(opracowała Elżbieta Czerwonka)

Filozofia uczenia w Nowej Szkole:

- Uczyć jak uczyć się
- Uczyć jak radzić sobie z nadmiarem informacji
- Uczyć twórczego rozwiązywania problemów
- Uczyć metodami aktywnymi
- Uczyć aktywnego i twórczego myślenia
- Uczyć poszukiwania definicji
- Stwarzać sytuacje sprzyjające przeżywaniu i doświadczaniu życia
- Wspierać rozwój charakteru.

Irena Dzierzowska

Nowa rola nauczyciela

- Zadaniem DOBREGO nauczyciela jest uczyć tak, aby uczeń sam się zaczął uczyć,
- Nauczyciel nie jest ekspertem w danej dziedzinie wiedzy. Powinien być ekspertem od nauczania innych.
- Nauczyciel powinien odegrać dużą rolę we wzbudzeniu silnej motywacji do zdobywania wiedzy, opanowywania umiejętności oraz do pokonywania trudności. Uczeń musi znać, rozumieć i akceptować wartości i cele kształcenia.
- Zadaniem nauczyciela jest zorganizować optymalne środowisko uczenia się, a w nim najkorzystniejsze sytuacje dydaktyczne.
- Nauczyciel powinien pamiętać, że najkorzystniejsze jest uczenie się w działaniu.
- Nauczyciel powinien stosować aktywizujące metody nauczania.

PODSTAWY PROGRAMOWE

wg Ustawy o systemie oświaty z dnia 7 września 2001 r. z późn. zm.określają:

" - obowiązkowe, na danym etapie kształcenia, zestawy celów i treści nauczania oraz umiejętności, a także zadania wychowawcze szkoły, które są uwzględniane odpowiednio w programach wychowania przedszkolnego i programach nauczania oraz umożliwiają ustalenie wymagań edukacyjnych i wymagań egzaminacyjnych"

Rodzaje podstaw programowych:

- podstawy programowe wychowania przedszkolnego,
- podstawy programowe kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół,
- podstawy programowe kształcenia w poszczególnych profilach kształcenia ogólnozawodowego,

- **podstawy programowe kształcenia w poszczególnych zawodach** - opracowywane dla każdego zawodu stanowią bazę do tworzenia programów nauczania określonego zawodu o strukturze przedmiotowej lub modułowej. Podstawy programowe do wszystkich zawodów są publikowane na stronie Ministerstwa Edukacji Narodowej - link na dole tej zakładki. Kuratoria Oświaty również posiadają podstawy programowe.

Ustawa o systemie oświaty Art. 3 pkt 13

Ilekróć w dalszych przepisach jest mowa bez bliższego określenia o:

13) podstawie programowej wychowania przedszkolnego lub podstawie programowej kształcenia ogólnego – należy przez to rozumieć obowiązkowe zestawy celów i treści nauczania, w tym umiejętności, opisane w formie ogólnych i szczegółowych wymagań dotyczących wiedzy i umiejętności, które powinien posiadać uczeń po zakończeniu określonego etapu edukacyjnego, oraz zadania wychowawcze szkoły, uwzględniane odpowiednio w programach wychowania przedszkolnego i programach nauczania oraz umożliwiające ustalenie kryteriów ocen szkolnych i wymagań egzaminacyjnych;

13a) podstawie programowej kształcenia w profilach kształcenia ogólnozawodowego lub podstawie programowej kształcenia w zawodzie – należy przez to rozumieć obowiązkowe, na danym etapie kształcenia, zestawy celów i treści nauczania, w tym umiejętności, a także zadania wychowawcze szkoły, które są uwzględniane w programach nauczania oraz umożliwiającą ustalenie kryteriów ocen szkolnych i wymagań egzaminacyjnych;

Ustawa o systemie oświaty Art. 22a.

1. Nauczyciel ma prawo wyboru podręcznika spośród podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego.

2. Nauczyciel przedstawia dyrektorowi szkoły program wychowania przedszkolnego lub program nauczania. Dyrektor szkoły, po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej, dopuszcza do użytku w danej szkole zaproponowany przez nauczyciela program wychowania przedszkolnego lub program nauczania

2.b Dopuszczone do użytku w danej szkole programy wychowania przedszkolnego lub programy nauczania stanowią odpowiednio zestaw programów wychowania przedszkolnego lub szkolny zestaw programów nauczania. Dyrektor szkoły jest odpowiedzialny za uwzględnienie w zestawie programów wychowania przedszkolnego i szkolnym zestawie programów nauczania całości odpowiednio podstawy programowej wychowania przedszkolnego i podstawy programowej kształcenia ogólnego ustalonej dla danego etapu edukacyjnego, a w przypadku szkoły prowadzącej kształcenie w zawodach albo w profilach kształcenia ogólnozawodowego – także całości podstawy programowej kształcenia w zawodzie albo podstawy programowej kształcenia w profilu kształcenia ogólnozawodowego.

2.e Dyrektor szkoły podaje do publicznej wiadomości, do dnia 15 czerwca, zestaw podręczników, które będą obowiązywać od początku następnego roku szkolnego.

Definicja **programu nauczania** według B. Niemierki jest najbliższa „nauczycielskiemu” rozumieniu istoty programu: „[...] program kształcenia jako ogół dokumentów wyznaczających treść kształcenia [...] obejmuje podstawę programową, jej autorskie rozwinięcie, podręczniki dla uczniów i nauczycieli, lektury pomocnicze, zeszyty ćwiczeń,

odpowiednio dobrane środki dydaktyczne, zbiory zadań i testy osiągnięć szkolnych, przewidziane do zastosowania. Nie obejmuje przebiegu i wyników kształcenia.

W szkolnictwie zawodowym – przez program nauczania do zawodu rozumiemy zbiór usystematyzowanych, zgodnie z zasadami dydaktyki, celowych układów umiejętności i treści nauczania wraz z wytycznymi dotyczącymi realizacji procesu kształcenia i oceniania osiągnięć ucznia.

Program nauczania do zawodu zawiera:

- plany nauczania dla typów szkół określonych dla danego zawodu w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego,
- programy nauczania poszczególnych przedmiotów (lub modułów) zawierające: szczegółowe cele kształcenia, materiał nauczania, uwagi o realizacji wraz z zaleceniami dotyczącymi oceniania, wykaz podstawowych środków dydaktycznych oraz wykaz literatury.

Szkolny zestaw programów nauczania należy rozumieć nie jako spis wybranych indywidualnie programów, ale jako spójną całość, która dzięki uwzględnieniu uwarunkowań kontekstowych gwarantuje wysoką jakość oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych. Jest to zadanie niewątpliwie bardzo trudne, wymagające przemyślanej analizy wybranych programów nauczania, ale jednocześnie jest to szansa na budowanie własnej autonomicznej oferty programowej. Szkolny zestaw programów uwzględnia całość podstawy programowej kształcenia ogólnego dla danego etapu edukacyjnego [...] szkolny zestaw programów dopuszcza do użytku szkolnego dyrektor szkoły, po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej i rady szkoły, a jeżeli nie została ona powołana - opinii rady rodziców lub innego przedstawicielstwa rodziców.

Ramowy plan nauczania określa tygodniowy wymiar godzin zajęć edukacyjnych dla odpowiednich okresów kształcenia o wyróżnionych celach, stanowiących całość dydaktyczną, zwanych dalej "etapami edukacyjnymi", w szkole podstawowej, gimnazjum; trzyletnim liceum ogólnokształcącym, trzyletnim liceum profilowanym, czteroletnim technikum i zasadniczej szkole zawodowej oraz w szkołach ponadpodstawowych.

UMIEJĘTNOŚCI KLUCZOWE

Nowa podstawa programowa kształcenia ogólnego - rozporządzenie Ministerstwa Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008r.

Do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego na III i IV etapie edukacyjnym należą:

1. Czytanie – umiejętność rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów w tym tekstów kultury, prowadząca do osiągnięcia własnych celów, rozwoju osobowego oraz aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa.
2. Myślenie matematyczne – umiejętność wykorzystania narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz formułowania sądów opartych na rozumowaniu matematycznym.
3. Myślenie naukowe – umiejętność wykorzystania wiedzy o charakterze naukowym do identyfikowania i rozwiązywania problemów a także formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa

4. Umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie.
5. Umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno – komunikacyjnymi.
6. Umiejętność wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy informacji.
7. Umiejętność rozpoznawania własnych potrzeb edukacyjnych oraz uczenia się.
8. Umiejętność pracy zespołowej.

Europejskie ramy odniesienia

W ramach odniesienia ustanowiono 8 kompetencji kluczowych:

1. porozumiewanie się w języku ojczystym;
2. porozumiewanie się w językach obcych;
3. kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo techniczne;
4. kompetencje informatyczne;
5. umiejętność uczenia się;
6. kompetencje społeczne i obywatelskie;
7. inicjatywność i przedsiębiorczość; oraz
8. świadomość i ekspresja kulturalna.

Definiowane są Europejskich Ramach Odniesienia jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji. Kompetencje kluczowe to te, których wszystkie osoby potrzebują do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia.

W związku z postępującą globalizacją Unia Europejska staje przed coraz to nowymi wyzwaniami, dlatego też każdy obywatel będzie potrzebował szerokiego wachlarza kompetencji kluczowych, by łatwo przystosować się do szybko zmieniającego się świata, w którym zachodzą rozliczne wzajemne powiązania.

Edukacja w swym podwójnym – społecznym i ekonomicznym – wymiarze ma do odegrania zasadniczą rolę polegającą na zapewnieniu nabycia przez obywateli Europy kompetencji kluczowych koniecznych, aby umożliwić im elastyczne dostosowywanie się do takich zmian.

W szczególności, opierając się na wielorakich kompetencjach indywidualnych, należy sprostać zróżnicowanym potrzebom osób uczących się poprzez zapewnienie równości i dostępu dla tych grup, które ze względu na trudności edukacyjne, spowodowane okolicznościami osobistymi, społecznymi, kulturowymi lub ekonomicznymi, wymagają szczególnego wsparcia w realizacji swojego potencjału edukacyjnego. Przykładami takich grup są osoby o niskich kwalifikacjach podstawowych, w szczególności osoby o niskiej sprawności w zakresie czytania i pisania, osoby przedwcześnie kończące naukę szkolną, długotrwanie bezrobotne, powracający do pracy po długotrwałym urlopie, osoby starsze, migranci oraz osoby niepełnosprawne.

W umiejętnościach ponadprzedmiotowych / kluczowych zawsze chodzi o to samo: należy przygotować absolwenta szkoły - wyposażać go nie tylko w wiedzę, ale także w konkretne umiejętności, takie, które pomogą mu radzić sobie w nowej rzeczywistości społecznej i gospodarczej.

Kształtowania umiejętności kluczowych nie realizuje się jako odrębnej dziedziny aktywności, ale włącza się je w obręb konkretnych przedmiotów.

Rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia w zawodach podpisane dnia 10 stycznia 2012 r. przez Ministra Edukacji Narodowej zakłada, że efektem kształcenia

zawodowego powinno być nabycie przez uczniów następujących **Kompetencji personalnych i społecznych:**

Uczeń:

- 1) przestrzega zasad kultury i etyki;
- 2) jest kreatywny i konsekwentny w realizacji zadań;
- 3) przewiduje skutki podejmowanych działań;
- 4) jest otwarty na zmiany;
- 5) potrafi radzić sobie ze stresem;
- 6) aktualizuje wiedzę i doskonali umiejętności zawodowe;
- 7) przestrzega tajemnicy zawodowej;
- 8) potrafi ponosić odpowiedzialność za podejmowane działania;
- 9) potrafi negocjować warunki porozumień;
- 10) współpracuje w zespole.

Nowa podstawa programowa kształcenia w zawodach będzie obowiązywać od 1 września 2012 roku.

V. Cele kształcenia i ich operacjonalizacja

(opracowała Elżbieta Czerwonka)

Według Tadeusza Tomaszewskiego, twórcy świetnej szkoły naukowej pod nazwą „psychologia czynności”, *czynność* to wszelki proces ukierunkowany na wynik, a dokładniej - „proces ukierunkowany na osiągnięcie wyniku, o strukturze kształtującej się stosownie do warunków, tak że możliwość osiągnięcia wyniku zostaje utrzymana” (1963 s. 139). Ta rozwinięta definicja wymaga objaśnienia: Czynność jest celowym zachowaniem się człowieka. Jest ukierunkowana na wynik i aktywnie regulowana przez *podmiot* tej czynności, to jest przez jej wykonawcę.

Większość czynności możemy podzielić na składowe *czynności proste* lub włączyć je do rozbudowanej *czynności złożonej*. Poziom szczegółowości analizy zależy od celów, którym ona służy i od stopnia opanowania tej czynności przez jej wykonawcę.

Na przebieg czynności oddziałują różnorodne warunki zewnętrzne i wewnętrzne, w tym głównie jej *środowisko materialne* oraz *struktura organizmu* człowieka wykonującego daną czynność.

Świadomość wykonywania czynności zależy od charakteru i stopnia złożoności tej czynności oraz od wyćwiczenia podmiotu.

W każdym przypadku *wynik czynności*, to jest „końcowy stan, do którego ona zmierza” (tamże s. 113) stanowi jej wartości i charakterze. Oprócz wyniku, czynność przynosi *skutki uboczne*, które mogą być ważne dla jej podmiotu.

Kształtowanie się struktury czynności stosownie do warunków polega na wprowadzaniu nowej kolejności i koordynacji czynności składowych. Gdy osiągnięcie wyniku czynności bez zmiany jej typowej struktury jest niemożliwe, mówimy o *sytuacji trudnej* (tamże-s. 124-139).

Cele nauczania:

- opisują zamierzone właściwości ucznia,
- są formułowane wcześniej niż treść nauczania; są pierwotne wobec tej treści,
- ich określenie pozwala na kontrolę tej treści,
- każdy element treści powinien służyć określonej celowi,
- mają charakter „uczniowski” (każda opanowana czynność wiąże się z ogólną zmianą w uczniu)

Cele nauczania ogólne - kierunki dążeń pedagogicznych.

Cele operacyjne – zamierzone osiągnięcia uczniów.

Strategia Lizbońska

Cele strategiczne, które mają osiągnąć systemy edukacyjne państw członkowskich

UE do 2010 roku:

- Poprawa jakości i efektywności systemów edukacji w UE
- Ułatwienie powszechnego dostępu do systemów edukacji
- Otwarcie systemów edukacji na środowisko i świat

Cele operacyjne (czynnościowe)

Operacjonalizacja celów to zamiana celów ogólnych na operacyjne

Cele tak sformułowane mogą dotyczyć:

- wiedzy: tego, co może być wyrażone za pomocą słów lub obrazów
- umiejętności: zdolności ciała do podejmowania skoordynowanych czynności
- podstawy: uczuć i przekonań wyznaczających reakcje na dane sytuacje.

Zamiana celów ogólnych na operacyjne polega na ich:

1. Sprecyzowaniu.
2. Uszczegółowieniu
3. Konkretyzacji
4. Upodmiotowieniu osiągającego cel

Cel operacyjny powinien składać się z:

- * czasownika w formie czynnej
- * dopełnienia
- * warunku (czasami może być pominięty)

Kolejne kroki przy formułowaniu celów:

- Krok 1. Napisz cel ogólny
- Krok 2. Wyobraź sobie uczniów, którzy osiągnęli ten cel
- Krok 3. Zapisz luźne określenia zachowań wyobrazonych uczniów
- Krok 4. Dokonaj selekcji luźnych zapisów
- Krok 5. Dokonaj klasyfikacji luźnych zapisów
- Krok 6. Sformułuj cele operacyjne
- Krok 7. Sprawdź operacyjność sformułowanych celów
- Krok 8. Sprawdź trafność celów operacyjnych

Jeśli cel został właściwie sformułowany, możesz odpowiedzieć twierdząco na następujące pytania:

- czy opisuje osiągnięcia i wynikł, a nie działania, procedury czy metody?
- czy opisuje coś, co można zaprezentować i ocenić?
- czy opisuje działanie dające jakieś pozytywne rezultaty?
- czy odnosi się do umiejętności, która będzie potrzebna uczniowi w jego pracy, a nie w trakcie kursu?
- czy jest precyzyjny i prosto sformułowany?
- czy może zostać osiągnięty
- czy jest atrakcyjny?
- czy określa wynik uczenia się?
- czy sposób sformułowania celu wskazuje, w jaki sposób uczniowie powinni wykazać, że go osiągnęli?
- czy zawiera kryteria stanu rzeczy, kiedy będzie wiadomo, że cel został osiągnięty?

Taksonomia celów poznania

- hierarchiczna klasyfikacja celów nauczania określonej dziedziny: poznawczej, praktycznej i motywacyjnej. Hierarchiczność tej taksonomii polega na zawieraniu się niższych kategorii celów w wyższych kategoriach.

Główne zastosowanie taksonomii - zapewnienie równowagi między wyższymi niższymi celami nauczania

Kategoria celów poznania	Charakterystyka celów poznania	Czynności ucznia
A Znajomość i zrozumienie pojęć (słów)	Obejmuje wszystkie działania związane z: - poznawaniem specyficznej terminologii, zdarzeń, faktów, - czynności i rozumieniem słów, odwoływaniem się do pojęć, - czytaniem (rozpoznawaniem) tekstów kulturowych (np.: tekstów literackich, użytkowych, map, znaków), - stosowaniem algorytmów w zakresie czterech podstawowych działań.	rozpoznaje, rozróżnia, wymienia, nazywa, podaje przykłady, oblicza, przybliża, dobiera, używa, definiuje, wskazuje
B Analiza i myślenie logiczne	Obejmuje wszystkie działania związane z: - znajomością i rozumieniem związków oraz struktur, - doskonaleniem sposobów rozumowania, - czytaniem ze zrozumieniem tekstów kulturowych, - tłumaczeniem, czyli przekładaniem treści jednego języka na inny, - klasyfikowaniem według pewnego kryterium.	analizuje, wyjaśnia, dowodzi, wnioskuje, przeczy, opisuje, streszcza, przekształca, ilustruje, wyszukuje, tłumaczy, szkicuje, dobiera, uzupełnia, rozróżnia, odczytuje, informację, określa, odkrywa, dostrzega, porządkuje
C Synteza, rozwiązywanie zadań	Obejmuje wszystkie działania związane z: - odtwarzaniem sposobów, metod, algorytmów do rozwiązywania zadań w sytuacjach typowych, - zastosowaniem wiedzy i umiejętności w różnych sytuacjach o znaczeniu praktycznym.	dokonyuje syntezy, łączy, porównuje, oblicza, omawia, mierzy, wyjaśnia, rozwiązuje, przekształca, ustala zależność, buduje, sprawdza, stosuje, korzysta, przestrzega, charakteryzuje, konstruuje, strukturalizuje

<p>D Tworzenie, rozwiązywanie problemów</p>	<p>Obejmuje wszystkie działania, w których uczeń w sposób twórczy posługując się wyobraźnią, rozwiązuje problemy w sytuacjach nietypowych. Działania te związane są z:</p> <ul style="list-style-type: none"> - odkrywaniem złożonych algorytmów i nowych związków, - budową własnych przykładów, różniących się od wyuczonych, - przewidywaniem skutków zdarzeń, - ocenianiem, - uogólnianiem. 	<p>analizuje, dokonuje syntezy, ocenia, przewiduje, uzasadnia, planuje, dowodzi, uogólnia, krytykuje, zaprzecza, wartościuje, interpretuje, bada.</p>
---	--	---

PODMIOT DZIAŁAŃ

KTO?

..., *uczeń*, ..., *trener*,
....., *nauczyciel*, ...,
edukator, ...

Uczeń .....

CZYNNOŚĆ

CO ROBI?

- U *kategoria taksonomiczna:*
A. U. *recytuje, wylicza*, ...,
B. U. *streszcza, dobiera*, ...,
C. U. *analizuje, porównuje*, ...,
D. U. *ocenia, interpretuje*, ...

Uczeń
wymienia .....

PRZEDMIOT DZIAŁAŃ

CO?

- U. recytuje *wiersz Szymborskiej*
U. określa *przypadki rzeczownika*
U. analizuje *przyczyny upadku powstania*
U. porównuje *liczby*
U. interpretuje *tekst źródłowy*
U. ocenia *czyn Lorda Jima*

Uczeń wymienia
przyczyny wybuchu
II wojny światowej

WARUNKI DZIAŁANIA

(DANE, ŹRÓDŁA, WYPOSAŻENIE, URZĄDZENIA,
OGRANICZENIA itp.)

JAK? GDZIE?

- U. recytuje z *pamięci* wiersz Szymborskiej
U. w *1. akapicie tekstu* wskazuje rzeczowniki
U. w *1. akapicie tekstu* wskazuje *cztery* rzeczowniki
U. w *1. akapicie tekstu* poprawnie wskazuje *80%*
występujących tam rzeczowników
U. analizuje *wskazane w tekście źródłowym*
przyczyny upadku powstania .....,
U. *pod mikroskopem* porównuje budowę
pantofelka i rozwiłtki
U. *przy czterdziestokrotnym powiększeniu*
porównuje budowę pantofelka i rozwiłtki
U. przepływa basen *stylem grzbietowym*

Uczeń na podstawie
tekstu źródłowego
wymienia
przyczyny wybuchu
II wojny światowej

KRYTERIA DZIAŁANIA (JAKOŚĆ, SPRAWNOŚĆ)

ILE? KIEDY? JAKIE?

- U. wskaże *trzy wspólne elementy* zbioru
U. w *ciągu tygodnia* nauczy się na pamięć wiersza
U. w *1 semestrze* przygotuje projekt
U. skoczy w dal *co najmniej 1,20*

Uczeń wymienia trzy
najistotniejsze
przyczyny wybuchu II
wojny światowej
wskazane w tekście
źródłowym

Taksonomia celów praktycznych wg prof. Niemierki:

Poziom	Kategoria	Czynności ucznia
I Działania	A Naśladowanie	Planowe spostrzeżenie przedmiotów i działań wzorowych w związku z tymi przedmiotami oraz etapowe wykonywanie własnych działań z systematyczną kontrolą każdego elementu przez porównywanie ze wzorem, pod ewentualnym kierunkiem nauczyciela.
	B Odtwarzanie działania	Wykonywanie działania praktycznego w całości bez konieczności jednoczesnego obserwowania wzoru, ale z niewielką jeszcze płynnością i skutecznością. Uczeń koryguje działania na podstawie własnego doświadczenia i jest w stanie ćwiczyć je samodzielnie.
II Umiejętności	C Sprawność działania w stałych warunkach	Dokładne wykonywanie wyuczonego działania praktycznego i osiągnięcie zamierzonego wyniku, jeżeli istotne okoliczności tego działania nie ulegają zmianie. Ewentualna zmiana sytuacji, a zwłaszcza potrzeba koordynacji tego działania z innymi złożonymi czynnościami, zakłóca jednak jego płynność, a dostosowanie do zmiany pochłania wiele energii.
	D Sprawność działania w zmiennych warunkach	Automatyzacja działania pozwalająca na uzyskiwanie najwyższej skuteczności przy bardzo niewielkim nakładzie energii i czasu. Struktura działania jest elastyczna, a jego powiązanie z innymi działaniami jest harmonijne.

VI. Treści kształcenia, ich dobór i układ

(opracowała Elżbieta Waszkuć)

Wg Kupisiewicza:

Na treść kształcenia składa się całokształt podstawowych umiejętności i wiadomości dziedziny nauki, techniki, kultury, sztuki, praktyki przewidzianego do opanowania przez uczniów podczas ich pobytu w szkole.

Treść nauczania (cele nauczania, materiał nauczania, wymagania programowe) - jest naczelnym pojęciem teorii oceniania szkolnego. Stanowi podstawę oceniania

osiągnięć uczniów. Ma charakter trójwymiarowy i dynamiczny.

Treść planowana - treść nauczania w okresie przygotowania procesu dydaktycznego

Treść poznawana - treść nauczania w procesie dydaktycznym. Analiza tej treści w koncepcji czynnościowej odpowiada na pytanie:

Czy to, czego uczniowie uczą się w toku danego rodzaju zajęć, jest tym, czego się uczyć powinni ?

Treść opanowana - treść nauczania po zakończeniu procesu dydaktycznego.

Istnieje w postaci czynności, które uczniowie potrafią wykonać.

Material nauczania - jest to uporządkowana informacja rzeczowa, powszechnie utożsamiany z treścią nauczania: gdy nią jest to zapoznanie się z treścią nauczania jest równoważne opanowaniu treści nauczania (pierwszoplanowa rola materiału) ma charakter obiektywny informacyjny.

Strukturyzacja materiału nauczania - jest to zaakcentowanie nie elementów materiału, lecz powiązań między elementami (Sporządzenie grafu struktury materiału i jego wielostronna interpretacja).

Zasady wyodrębniania struktury materiału:

1. Unikanie rozdrobnienia
2. Pomijanie słabych powiązań
3. Śmiało wprowadzanie rozgałęzień
4. Świadomość ograniczonego obiektywizmu analizy.

Układ treści w programie:

Liniowy

- Treści są kolejno ułożone i nie pojawiają się ponownie.
- To spotkanie ucznia z treściami tylko raz.
- Części tworzą ciąg, są ze sobą powiązane, są nierozzerwalne.

Koncentryczny

- Te same treści powtarzają się co pewien czas.
- Pogłębia się związki, zależności.
- Przerwa może liczyć nawet kilka lat.

Spiralny

- Uczniowie stopniowo wzbogacają zakres informacji, pogłębiają treść.
- Nie ma przerw kilkuletnich.
- Możliwość powtórnej ekspozycji poszczególnych tematów.

Pedagogiczne teorie doboru treści kształcenia (wybór)

MATERIALIZM DYDAKTYCZNY (ENCYKLOPEDYZM)

Przedstawiciele: Komeński, J. Milton, J. B. Basedow

Założenia:

- Zasadniczym celem pracy szkoły powinno być przekazanie uczniom jak największego zasobu wiadomości z możliwie różnych dziedzin nauki.
- Proporcjonalnie do ilości opanowywanego materiału kształtować się będzie stopień rozumienia przez uczniów określonego fragmentu rzeczywistości.
- Umieszczanie w programie danego przedmiotu jak najwięcej materiału z danej dyscypliny.

UTYLITARYZM

Przedstawiciele: J. Dewey, G. Kerschensteiner

Założenia:

- Czynnikiem w zakresie korelacji określonych przedmiotów szkolnych jest indywidualna i społeczna aktywność ucznia.
- Konieczność korelowania przedmiotów szkolnych.
- Przy doborze treści kształcenia koncentracja na zajęciach typu ekspresyjnego i konstrukcyjnego, wyznaczając miejsce: gotowaniu, szyciu, robotom ręcznym itp. Czynności te - zgodnie z idealnym programem, w którym nie ma żadnej kolejności i następstw przedmiotów.
- Postęp to – wyzwianie u ucznia nowych nastawień i zachowań.
- Podstawowym kryterium doboru treści kształcenia jest rekonstrukcja społecznych doświadczeń.
- Różnorakie zajęcia praktyczne – mają spełniać rolę czynnika aktywizującego myślenia i działanie uczniów.
- Zapewnienie uczniom maksymalnej swobody (m. in. w zakresie doboru przedmiotów nauczania – fakultatywne i obowiązkowe).
- Dostosowanie pracy dydaktycznej - wychowawczej do subiektywnych potrzeb uczniów.
- Nadanie nauczaniu jak najbardziej „naturalny charakter”.
- Uczynienie szkoły miejscem życia społecznego, a program wykładnikiem zainteresowań dzieci i młodzieży.

STRUKTURALIZM

Przedstawiciel: K. Sośnicki

Założenia:

- Do programów treści trzeba włączać najważniejsze, stanowiące trwały dorobek danej nauki, nawiązujące i do jej historycznych źródeł, i do najnowszych osiągnięć.
- Należy budować programy odzwierciedlające system wiedzy poszczególnych dyscyplin i całokształtu nauk.
- Programy powinny umożliwić uczniom poznanie nie tylko „rzeczywistości teoretycznej” (obrazu świata rozdzielonego pomiędzy poszczególne nauki) lecz „rzeczywistości realnej” (tego co integruje ten rozdzielony obraz”.
- Pomocne uwzględnianie zasad: strukturalności, nowoczesności, życiowości, kultury logicznej, łączenia teorii z praktyką.
- Postulat, by treść przedmiotu nauczania dzielić na elementy podstawowe o trwałej wartości naukowej i kształcącej oraz na elementy wtórne.

- Zalecanie dla wyższych klas, aby nie rezygnować z systematycznego układu treści kształcenia.

MATERIALIZM FUNKCJONALNY

Przedstawiciel: W. Okoń

Założenia:

- Teoria, która zapewniłaby uczniom zarówno wiedzę i umiejętność posługiwania się nią.
- U podstaw tej teorii – założenie o integralnym związku poznania z działaniem.
- Podstawowym kryterium doboru treści powinny być względy światopoglądowe.
- W materiale nauczania poszczególnych przedmiotów należy eksponować ich „idee przewodnie”.
- Umożliwienie uczniom wykorzystania zdobytej wiedzy w szkole do przekształcania dostępnych im fragmentów rzeczywistości przyrodniczej, społecznej, kulturalnej i technicznej.
- Treści i metody – powinny wspomagać rozwój zdolności i zainteresowań poznawczych uczniów; powinny sprzyjać kształtowaniu samodzielnego myślenia i działania oraz skłaniać do samokształcenia.

VII. Strategie i metody kształcenia

(opracowała Elżbieta Czerwonka)

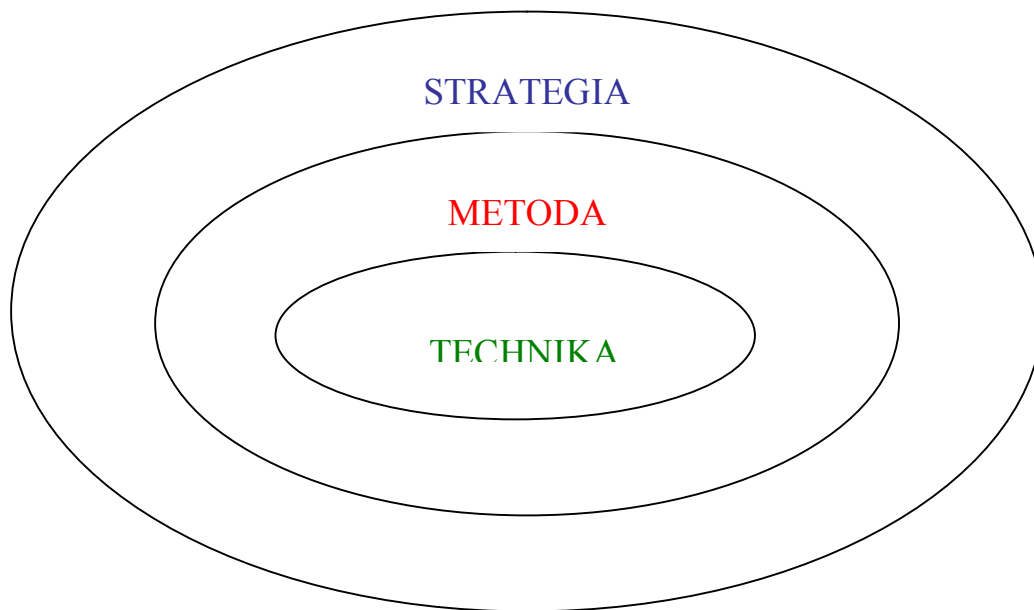
*„Słyszałem i zapomniałem,
widziałem i zapamiętałem,
zrobiłem i zrozumiałem.”*

Konfucjusz

STRATEGIA KSZTAŁCENIA to ogół celów, środków i metod przygotowywanych i wykorzystywanych przez nauczycieli dla osiągnięcia jak najlepszych efektów; sposób interpretacji ogólnych celów kształcenia i sposób ich wprowadzania.

METODA NAUCZANIA to celowo i systematycznie stosowany sposób pracy nauczyciela z uczniami, umożliwiający uczniom opanowania wiedzy wraz z umiejętnością posługiwania się nią w praktyce, a także rozwijanie zdolności i zainteresowań poznawczych.

TECHNIKA NAUCZANIA to metoda bardziej uszczegółowiona lub cząstkowa.

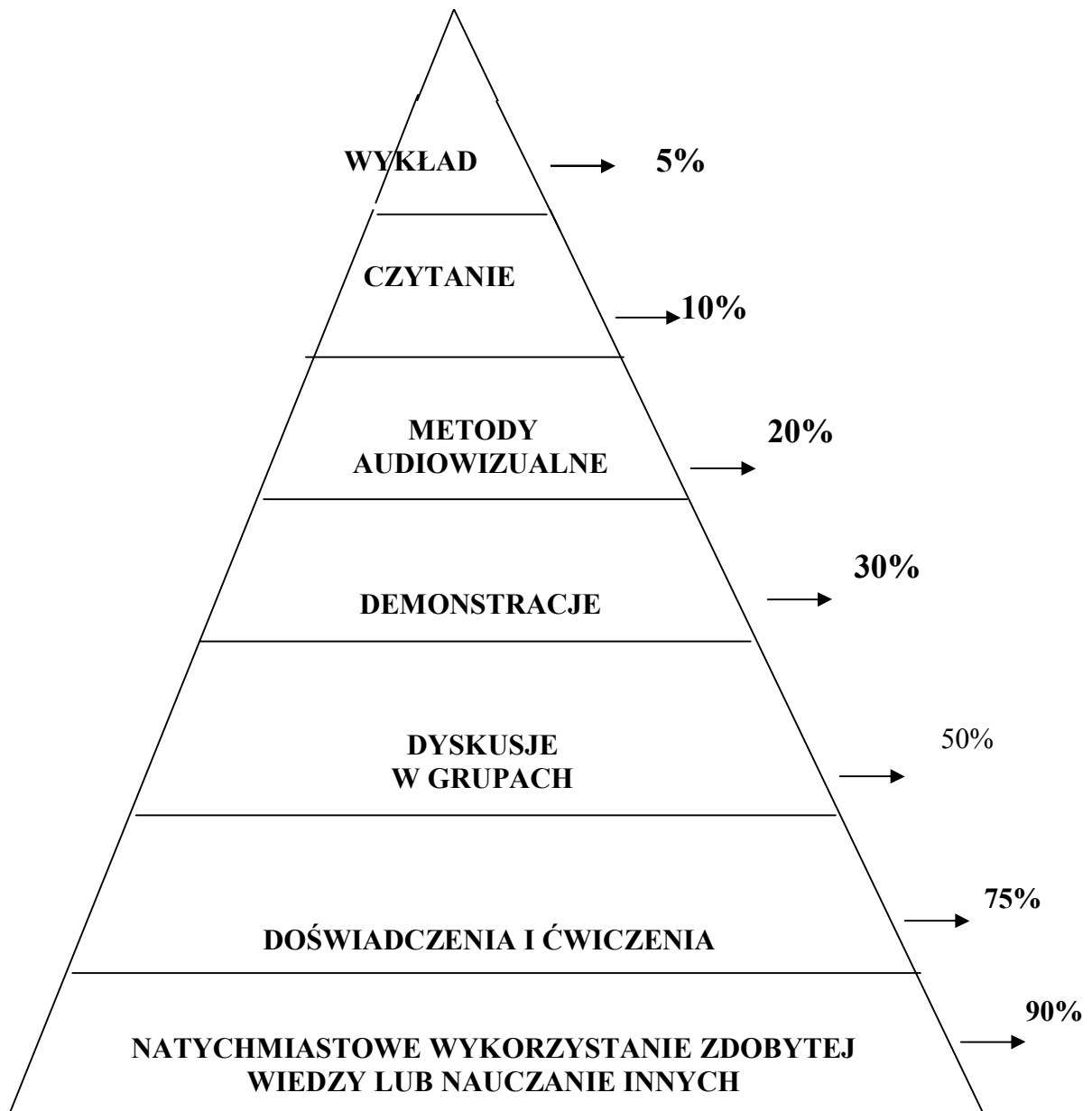
AKTYWIZACJA to całokształt działań nauczyciela, charakteryzujący się takim zorganizowaniem procesu nauczania, doбором metod i środków dydaktycznych, które wywołują u uczniów aktywność lub ją intensyfikują, zwiększając jednocześnie ich poziom samodzielności.

W metodach aktywizujących:

- Akcent przeniesiony jest z programu nauczania na osobę uczącą się i rozwijanie jej wiedzy, umiejętności i postaw,
- Uczący się jest aktywnym podmiotem zdobywającym wiedzę drogą własnych doświadczeń i poszukiwań,
- Nauczyciel wspomaga uczącego się przez stwarzanie mu sposobności do doświadczeń, zaangażowania emocjonalnego lub samodzielnego rozwiązania problemu,
- W grupie uczących się wykorzystane są procesy dynamiki grupowej.

na podstawie: Reforma kształcenia zawodowego – Praca zbiorowa Pracowni Doskonalenia Nauczycieli Przedmiotów Zawodowych pod redakcją Elżbiety Goźlińskiej

PIRAMIDA UCZENIA SIĘ- ŚREDNIA ZDOLNOŚĆ ZAPAMIĘTYWANIA

PRZYKŁADY METOD:

METODA PRZYPADKÓW

Tok zajęć

FAZA 0

- Przygotowanie opisu przypadków
- Wyjaśnienie celu i tematu zajęć
- Wyjaśnienie istoty metody przypadków (zdarzeń)

FAZA 1

- Prezentacja opisu zdarzenia

- Wstępna analiza zdarzenia
- Uzupełnienie informacji (pytania, odpowiedzi)

FAZA 2

- Analiza opisu zdarzenia
- Selekcja informacji na ważne i drugoplanowe

FAZA 3

- Propozycje rozwiązań
- Wybór rozwiązania optymalnego i jego uzasadnienie

FAZA 4

- Ocena trafności stawianych pytań
- Ocena prawidłowości wnioskowania
- Podkreślenie momentów o dużym znaczeniu dydaktycznym

METODA SYTUACYJNA

Tok zajęć

FAZA 0

- Przygotowanie (pozyskanie) opisu sytuacji przez nauczyciela
- Przekazanie (dostatecznie wczesne) opisu sytuacji uczącym się do zapoznania się z jego treścią
- Analiza opisu sytuacji oraz dodatkowych materiałów przez uczących się

FAZA 1

- Wyjaśnienie uczącym się istoty metody sytuacyjnej
- Dyskusja nad problemem (problemami) zawartym(i) w opisie, zgodnie z treścią pytań

FAZA 2

- Wybór wspólnego rozwiązania lub podjęcie określonej decyzji
- Uzasadnienie dokonanego wyboru rozwiązania lub podjęcia określonej decyzji

FAZA 3

- Podkreślenie momentów mających dużą wartość dydaktyczną
- Ocena prawidłowości wnioskowania uczących się

Różnice pomiędzy metodami przypadków i sytuacyjną

Lp.	Metoda przypadków	Metoda sytuacyjna
1.	Objętość opisu nie może przekraczać 1 strony maszynopisu	Objętość opisu wynosi kilka, kilkadziesiąt lub kilkaset stron maszynopisu
2.	Opis nie zawiera żadnych załączników i uzupełnień w postaci wykazu literatury potrzebnej do wzbogacenia wiedzy o danym problemie czy też aktów normatywnych, instrukcji bhp itd.	Wskazane jest, by do opisu był załączony wykaz literatury związanej tematycznie z omawianym problemem oraz różnego rodzaju aneksy w postaci dodatkowych informacji, aktów normatywnych, instrukcji bhp itd.
3.	Najczęściej opis stanowi własne opracowanie prowadzącego zajęcia	Najczęściej prowadzący zajęcia pozyskuje opisy gotowej formie, np. akta komisji powypadkowych, artykuły prasowe itd.
4.	Opis uczący się otrzymują i analizują na zajęciach tematycznie związanych z treścią opisu.	Opis uczący się otrzymują na kilka dni przed zajęciami, a analizują poza szkołą.
5.	Po analizie opisu uczący się mogą zadawać dodatkowe pytania, na które prowadzący zajęcia udziela odpowiedzi	Podczas zajęć prowadzonych tą metodą nie ma ogniw : „Uzupełnienie informacji (pytania i odpowiedzi)”.

METODA PRZEWODNIEGO TEKSTU

Tok zajęć

FAZA 1

INFORMACJE

Co należy wiedzieć, żeby wykonać zadanie (rozwiązać problem)?

FAZA 2

PLANOWANIE

Jak na bazie pozyskanych informacji zaplanować wykonanie zadania?

FAZA 3

USTALENIA

Czy zaplanowane działania sprawią, że podążymy we właściwym kierunku?

FAZA 4

REALIZACJA

Jeśli tak, to na co zwrócić uwagę aby zadanie wykonać jak najlepiej?

FAZA 5

SPRAWDZENIE

Czy wykonaliśmy zadanie zgodnie z oczekiwaniami, przyjętymi kryteriami lub założeniami?

FAZA 6

ANALIZA

Czy można było wykonać to zadanie łatwiej i przyjemniej? Co należy poprawić?

PRACA METODĄ PROJEKTÓW

na podstawie „Projekty Edukacyjne” Poradnik dla nauczycieli; Bożena Potocka, Lesława Nowak Zakład Wydawniczy EFS Kielce 2002

Projekt jako metoda nauczania

- Pogłębione działanie badawcze inicjowane przez dzieci lub nauczyciela, którego celem jest szukanie odpowiedzi na stawiane pytania. Kierunek tych działań zależy od zainteresowań uczniów.
- Metoda nauczania kształtująca wiele umiejętności oraz integrująca wiedzę z różnych dyscyplin. Istotą metody projektów jest samodzielna praca uczniów służąca do realizacji określonego przedsięwzięcia (zadania lub problemu dydaktycznego i wychowawczego), w oparciu o wcześniej przyjęte założenia.

Rodzaje projektów edukacyjnych

Projekt badawczy

- Polega na zbieraniu, systematyzowaniu i opracowaniu informacji o pewnym zagadnieniu. Jego rezultaty mają charakter albumów, wywiadów, rysunków, gier itp., które prezentowane są w klasie szkolnej. Przykład: MOJA RODZINA, PATRON NASZEJ SZKOŁY, TRADYCJE WIGILIJNE W NASZYM REGIONIE itp.

Projekt działania lokalnego

- Polega na podjęciu działania w środowisku lokalnym (także w samej szkole). Wymaga rozpoznania potrzeb tego środowiska w danej dziedzinie. Prezentacja efektów możliwa jest w terenie, natomiast w szkole można zaprezentować zmiany, jakie zaszły w wyniku podjętych działań, wykorzystując film, zdjęcia, rysunki. Przykłady: RADY NA ODPADY, HAŁAS A ZDROWIE, PARK, BEZPIECZEŃSTWO ZABAW NA NASZYM OSIEDLU itp.

Różnice między zajęciami prowadzonymi tradycyjnymi metodami a metodą projektu:

- Czas trwania zależy od tempa realizacji projektu,
- Temat ustalany jest w drodze negocjacji między nauczycielem a uczniami,

- N. obserwuje aktywność i zaangażowanie dzieci oraz określa dalsze działania,
- N. z uczniami przygotowuje siatkę tematyczną (zasoby i możliwości pomocy) i organizuje projekt tak, by uczniowie poznali nowe treści,
- Wiedza zdobywana jest poprzez poszukiwanie i działanie uczestników projektu,
- Czynności przedstawiające zdobywaną wiedzę to: rysowanie, pisanie, konstruowanie, mówienie, czytanie itd. Są one bodźcem do przyswajania coraz bardziej złożonych pojęć, jak również powtarzane, by wykazać przyrost wiedzy i umiejętności w trakcie realizacji projektu.
- Zadanie nazywamy projektem, gdy:
  - Posiada tytuł
  - Uczniowie znają jego cele i formy realizacji
  - Określone są terminy realizacji całości zadania i poszczególnych jego etapów
  - Wyznaczone są osoby odpowiedzialne za jego realizację
  - U. znają kryteria i sposób oceniania
  - Określeni są odbiorcy

Etapy pracy metodą projektu

- Wybór zagadnienia – wyłonienie tematu.

Sposoby inicjowania projektów:

- ✓ N. określa zakres tematyczny, U. opracowują w grupach propozycje tematów (metody: burza mózgów, mapa mentalna, piramida priorytetów itp.)
- ✓ N. Proponuje zbiór tematów, U. wybierają techniką metkowania.
- ✓ Zorganizowanie wycieczki jako inspiracji do zrodzenia się pomysłów.
- ✓ N. Określa temat projektu (sytuacje wyjątkowe)

- Określenie celów projektu.

Cel ogólny:

- ✓ ujmujemy istotę realizowanego przedsięwzięcia,
- ✓ cel ten jest wspólny dla wszystkich grup zadaniowych.

Cele operacyjne:

Poziom wiadomości (zapamiętanie wiadomości, rozumienie wiadomości)

Poziom umiejętności (stosowanie wiadomości w sytuacjach typowych i problemowych)

- Zawarcie kontraktu.

Kontrakt (instrukcja) – umowa, układ ustalający zobowiązania stron. Za spisanie kontraktu odpowiedzialny jest nauczyciel

Kontrakt powinien zawierać:

- ✓ Temat projektu i jego cele
- ✓ Realizatorów projektu
- ✓ Czas realizacji projektu
- ✓ Formę wykonania projektu (produktu końcowego)
- ✓ Zadania dla poszczególnych zespołów
- ✓ Źródła informacji
- ✓ Terminy konsultacji z nauczycielem

- ✓ Zawartość sprawozdania (raportu)
- ✓ Czas i sposób prezentacji
- ✓ Kryteria oceny

Opracowanie programu projektu i harmonogramu działań.

- ✓ Harmonogram działań

Nr zespołu	Zadania (działania szczegółowe)	Osoba odpowiedzialna za realizację określonego zadania	Forma realizacji	Czas realizacji	Czas i forma prezentacji
Zespół I (skład) Obszar tematyczny (zagadnienie ogólne)					
Zespół II (skład) Obszar tematyczny					

- ✓ Kryteria oceny
- ✓ Arkusz oceny
- ✓ Zawartość sprawozdania

➤ Realizacja projektu

Obejmuje czas, w którym uczniowie realizują działania szczegółowe zgodnie z przyjętym harmonogramem

- Zbieranie, analiza i selekcja informacji z różnych źródeł,
- Rejestrowanie i dokumentowanie efektów działań,

Monitoring realizacji projektu

- Konsultacje słowne z liderami grup (np. 1 raz w tygodniu)
- Spotkania z uczestnikami grup zadaniowych (ewaluacja bieżąca)

➤ Prezentacja projektu

Określić czas prezentacji

Formy prezentacji

- Wystawa prac (mapy, albumy, rysunki, plakaty)
- Inscenizacja
- Gra dydaktyczna
- Folder
- Twórczość literacka (poezja, swobodne teksty)

➤ Prezentacja słowna, pokaz wytworów, portfolio
Odbiorcy prezentacji: uczniowie, nauczyciele, dyrekcja, grono pedagogiczne, sponsorzy, przedstawiciele samorządu lokalnego, uczniowie innych szkół

➤ Ocena projektu

Kto ocenia ?

- Uczniowie (samoocena)
- Nauczyciel
- Eksperti – zaproszeni goście

Arkusze oceny projektu

Ewaluacja projektów edukacyjnych

Ewaluacja jest procesem polegającym na zbieraniu, analizie i interpretacji danych związanych z oceną efektywności realizowanych przedsięwzięć w ramach projektów edukacyjnych

Rodzaje ewaluacji

- Kształtująca – prowadzona w trakcie realizacji projektu.
- Zbiorcza – na zakończenie realizacji projektu (dostarcza informacji, które należy uwzględnić planując następne projekty).

DOBÓR METOD KSZTAŁCENIA

Wybór metody (techniki) zależy od:

- Celów i zadań, jakie nauczyciel stawia sobie i uczniom do zrealizowania na konkretnej jednostce lekcyjnej.
- Właściwości merytorycznych danego przedmiotu (jego treści programowych).
- Poziomu intelektualnego i psychofizycznego uczniów (lat nauki, typu szkoły, zawodu).
- Formy organizacyjnej (dot. kształcenia zawodowego).
- Czasu przeznaczanego na przerobienie danego tematu.
- Warunków lokalowych i bazy dydaktycznej.
- Kwalifikacji i doświadczenia nauczyciela oraz zaangażowania i twórczego podejścia do procesu nauczania.

Dobry nauczyciel dysponuje szerokim „repertuarem najlepszych sposobów postępowania pedagogicznego”.

Niezależnie od panującej mody, nacisków władz czy preferencji ludzi nauki – nie ma strategii, metod czy technik jednoznacznie najlepszych.

BEZPIECZEŃSTWO W RÓŻNORODNOŚCI !

VIII. Środki dydaktyczne w procesie nauczania

(opracowała Elżbieta Waszkuć)

Istnieje szereg definicji środków dydaktycznych, które różnią się między sobą samym sformułowaniem terminu, jak też węższym lub szerszym podejściem do zakresu tego pojęcia.

Edward Fleming, wybitny światowy dydaktyk, podaje następującą **definicję**: "środkami dydaktycznymi nazywamy przedmioty materialne i znaki symboliczne ułatwiające poznawanie obiektywnej rzeczywistości i nabywanie umiejętności jej przekształcania".

Natomiast w polskiej literaturze dydaktycznej dla określenia środków dydaktycznych najczęściej przytaczana jest definicja sformułowana przez Czesława Kupisiewicza. Zgodnie z teorią tego autora środki dydaktyczne są to „przedmioty materialne, które, dostarczając uczniom określonych bodźców oddziałujących na ich wzrok, słuch, dotyk itd., ułatwiają im bezpośrednie i pośrednie poznanie rzeczywistości, dzięki czemu usprawniają proces nauczania-uczenia się, a przez to wpływają korzystnie na jego efekty końcowe”. Należy dodać, że użyte w tym terminie słowo "przedmiot" odnosi się zarówno do przedmiotów oryginalnych, jak i do ich zastępników modelowych, obrazowych, słownych lub symbolicznych.

Cechą charakterystyczną klasyfikacji środków dydaktycznych przez Wincentego Okonia jest jego hierarchiczność, od środków prostych (podręczniki) do złożonych (komputery, laboratoria). Analizując taki podział łatwo zauważyć i uświadomić sobie, jak środki te wzbogacają proces dydaktyczny i zwiększają jego efektywność.

Zgodnie ze wspomnianą konkluzją, Wincenty Okoń dokonał **podziału środków dydaktycznych** na sześć kategorii:

A. Środki proste

1. Środki słowne, które obejmują podręczniki i inne teksty drukowane.
2. Proste środki wzrokowe zwane wizualnymi, do których zalicza się oryginalne przedmioty, obrazy, wykresy i mapy.

B. Środki złożone

3. Mechaniczne środki wzrokowe, które umożliwiają przekazywanie obrazów za pomocą urządzeń technicznych, np. za pomocą aparatu fotograficznego mikroskopu czy też teleskopu.
4. Środki słuchowe, które pozwalają przekazywać dźwięki i szmery np. za pośrednictwem radia czy też magnetofony, odtwarzaczy CD.
5. Środki słuchowo-wzrokowe zwane audiowizualnymi, które łączą obraz z dźwiękiem np. telewizja, video, DVD.
6. Środki automatyzujące proces uczenia się, które z kolei obejmują maszyny dydaktyczne, gabinety językowe zwane laboratoriami językowymi oraz komputery, czyli elektroniczne maszyny cyfrowe i analogowe.

Natomiast Czesław Kupisiewicz zaproponował podział środków dydaktycznych ze względu na sposób eksponowania bodźców i przeznaczenie oraz uzupełnił go o człon środków częściowo automatyzujących proces nauczania-uczenia się. Autor wyróżnia cztery następujące rodzaje środków dydaktycznych:

1. Wzrokowe, obejmujące: przedmioty naturalne, maszyny, narzędzia, preparaty, modele, obrazy, schematy, symbole itp.
2. Słuchowe, w skład, których wchodzi: płyty gramofonowe, taśmy magnetofonowe, płyty CD wraz z urządzeniami do ich obsługi oraz instrumenty muzyczne itp.
3. Wzrokowo-słuchowe, do których należy: film dźwiękowy, telewizja, itp.
4. Częściowo automatyzujące proces nauczania-uczenia się, obejmujące: podręczniki programowe, laboratoria językowe, komputery, maszyny dydaktyczne, itp.

Zupełnie innego podziału środków dydaktycznych dokonali Edward Fleming i Jan Jacoby. Za główne kryterium klasyfikacji środków autorzy przyjęli stopień bliskości poszczególnych środków z rzeczywistością. Na tej podstawie wyróżnili oni trzy grupy środków dydaktycznych:

1. Środki naturalne, które przedstawiają rzeczywistość bezpośrednio
2. Środki techniczne, ukazujące rzeczywistość w sposób pośredni, za pomocą środków audiowizualnych, manipulacyjnych oraz modelowych i automatycznych
3. Środki symboliczne, które z kolei kreują rzeczywistość za pomocą odpowiedniej symboliki, np. znaków, rysunków i słowa drukowanego.

Dobór przez nauczyciela środków dydaktycznych zależy od takich czynników, jak:

- a) cele dydaktyczne
- b) przedmiot nauczania
- c) umiejętności nauczyciela
- d) wiek uczniów
- e) wyposażenie szkoły
- f) zadania dydaktyczne itp.

Wincenty Okoń przypisuje środkom dydaktycznym cztery **funkcje**, które mają za zadanie:

- a) poznanie rzeczywistości,
- b) poznanie wiedzy o rzeczywistości
- c) kształtowanie postaw i emocjonalnego stosunku do rzeczywistości,
- d) rozwijanie działalności przekształcającej rzeczywistość.

Franciszek Bereźnicki przypisuje środkom dydaktycznym wykorzystywanym przez nauczycieli w procesie kształcenia następujące funkcje:

- a) funkcja motywacyjna,
- b) funkcja poznawcza,
- c) funkcja kształcąca,
- d) funkcja dydaktyczna,
- e) funkcja wychowawcza.

Czesław Kupisiewicz, analizując udział środków dydaktycznych w procesie nauczania-uczenia się, zauważa, że podstawową funkcją owych środków jest pomoc przy:

- a) zaznajamianiu uczniów z nowym materiałem,
- b) utrwalaniu nowopoznanego materiału oraz kontrola i ocena stopnia jego opanowania,
- c) stosowaniu zdobytych wiadomości i umiejętności w praktyce,
- d) rozwijaniu zdolności poznawczych oraz uczuć i woli uczniów.

Ponadto Czesław Kupisiewicz jako standard przytacza funkcje środków dydaktycznych wykreowane przez H. Glockela. Zgodnie z teorią tego autora środki dydaktyczne wykorzystywane na zajęciach lekcyjnych spełniają następujące funkcje:

- a) ułatwiają uczniom poznawanie określonych rzeczy, zjawisk i procesów poprzez ich reprezentowanie lub pośredniczenie między tymi zjawiskami a uczniami,

- b) wspomagają myślenie, ułatwiają uczniom analizę, syntezę i porównywanie poznawanych rzeczy, zjawisk i formułowanie określonych uogólnień,
c) zastępują na lekcji czynności dydaktyczne nauczyciela.

Komputer wśród środków dydaktycznych:

- środek automatyzującym proces uczenia się
- zastosowanie we wszystkich dziedzinach wiedzy i formach kształcenia
- możliwość sięgnięcia do różnorodnych informacji, porównywania i przetwarzania ich oraz kreowania nowych
- wpływa na sposób myślenia i postrzegania rzeczywistości.

Pomocny przy:

- przekazywaniu nowych treści programu nauczania oraz wspieraniu ich ilustracjami;
- aktualizowaniu posiadanych wiadomości;
- kontrolowaniu stopnia opanowania wiadomości i umiejętności ucznia;
- stymulowaniu zainteresowań określoną dziedziną wiedzy;
- indywidualizacji nauczania;
- przedstawianiu sytuacji problemowych i ułatwianiu ich rozwiązywania;
- organizowaniu multimedialnego przekazu treści programu kształcenia, m.in. prezentacji multimedialnych;
- komunikowaniu się ucznia z programem komputerowym;
- przechowywaniu w pamięci osiągnięć i poprzednich etapów uczenia się.

Komputery:

„stwarzają maksymalne możliwości indywidualizacji kształcenia w zależności od uzdolnień ucznia, tempa pracy i zaawansowania w nauce danego przedmiotu. Stwarzają możliwości zaprogramowania przebiegu oraz dróg i sposobów uczenia się poszczególnych jednostek, gdyż ustalają poziom trudności programu w zależności od wyników wstępnej kontroli i dalszych postępów w nauce”.

F. Bereźnicki: *Podstawy dydaktyk*

IX. Planowanie pracy nauczyciela

(opracowała Elżbieta Czerwonka)

PLANOWANIE NAUCZANIA - jest to synteza treści nauczania:

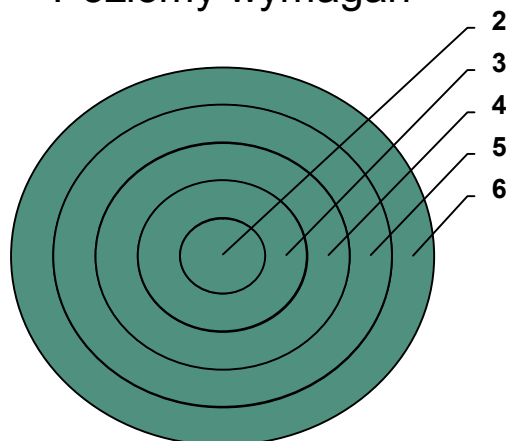
- celów nauczania
- materiału nauczania
- wymagań programowych

Aby nauczyciel mógł osiągnąć w pracy z uczniem kolejne cele nauczania musi zapoznać go z odpowiednio dobranym materiałem nauczania, tak by uczeń mógł zdobyć wiedzę i umiejętności na kolejnym poziomie wymagań.

Treści nauczania	Czynności nauczyciela
Cele nauczania: <ul style="list-style-type: none"> ogólne szczegółowe 	<ul style="list-style-type: none"> Określa cele ogólne – mają one charakter uniwersalny, stanowią swoiste drogowskazy do pracy nauczyciela i ucznia. Dokonuje operacjonalizacji celów nauczania, tzn. z celów ogólnych wyprowadza cele szczegółowe. Są to czynności, które uczniowie powinni opanować czasie roku szkolnego
Materiał nauczania	<ul style="list-style-type: none"> Dobiera materiał rzeczowy oraz określa strukturę powiązań tego materiału
Wymagania programowe	<ul style="list-style-type: none"> Dokonuje uporządkowania wymagań programowych, jako szczegółowych celów czynnościowych wg. kryteriów: łatwości, niezawodności naukowej, istotności wewnątrzprzedmiotowej i ponadprzedmiotowej oraz użyteczności

Poziomy wymagań

Ocena 2 - poziom wymagań koniecznych

Ocena 3 - poziom wymagań podstawowych

Ocena 4 - poziom wymagań rozszerzających

Ocena 5 - poziom wymagań dopełniających

Ocena 6- poziom wymagań wykraczających

Kryteria wymagań są właściwościami osiągnięć uczniów pozwalającymi zróżnicować, ustępniować je hierarchicznie

Kryteria	Wymagania podstawowe	Wymagania ponadpodstawowe
	Wiadomości i umiejętności	Wiadomości i umiejętności
Przystępność	Bardzo łatwe, łatwe	Trudne i bardzo trudne
Użyteczność	Praktyczne, przydatne	Teoretyczne, mniej przydatne

	życiowo	życiowo – naukowe
Niezbędność wewnątrzprzedmiotowa	Niezbędne w dalszej edukacji – bazowe	Rozszerzające podstawy przedmiotu
Niezbędność międzyprzedmiotowa	Ułatwiające uczenie się innych przedmiotów – interdyscyplinarne	Pogłębiające interdyscyplinarność lub swoistość
Niezawodność	Pewne, sprawdzone, wdrożone w praktyce	Także hipotezy problematyczne

P l a n o w a n i e

Etapy planowania	Zasięg	Aspekty
Planowanie kierunkowe	<ul style="list-style-type: none"> ✓ etap edukacji ✓ rok szkolny 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ cele poznawcze ✓ cele motywacyjne ✓ materiał nauczania
Planowanie wynikowe	<ul style="list-style-type: none"> ✓ dział programowy ✓ duża jednostka tematyczna ✓ część programu 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ materiał nauczania ✓ wymagania programowe
Planowanie metodyczne	<ul style="list-style-type: none"> ✓ lekcja ✓ cykl lekcji 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ wymagania programowe ✓ sekwencje czynności ucznia i nauczyciela ✓ środki dydaktyczne

na podstawie: B. Niemierko, „Między oceną szkolną a dydaktyką”

Planowanie kierunkowe

Wiąże cele poznawcze edukacji z celami motywacyjnymi (wychowawczymi) z materiałem kształcenia dobieranym odpowiednio do celów.

Planowanie wynikowe

Polega na określeniu i ustąpieniu (hierarchii) wymagań programowych, według których nauczyciel planuje zajęcia, ocenia skuteczność uczniów i skuteczność własnej pracy.

Planowanie metodyczne

Projektowanie takiego przebiegu lekcji, który umożliwi uczniom uzyskanie zamierzonych osiągnięć.

Charakterystyka planów dydaktycznych

ROZKŁAD MATERIAŁU

- koncentruje się na materiale nauczania i jemu są podporządkowane: metodyka lekcji i środki dydaktyczne
- sterującą funkcję pełni wzorzec metody
- cele są domyślne, pozbawione praktycznej weryfikacji
- wspieranie nauczania podającego
- ustala kolejność działań: program – rozkład nauczania -wymagania-ocenie

PLAN NAUCZANIA (ROZKŁAD MATERIAŁU NAUCZANIA)- propozycja

Przedmiot:.....

Nr programu:.....

Poziom nauczania:.....

Imię i nazwisko nauczyciela.....

L. p.	Dział programu	Liczba godzin	Temat lekcji	Środki dydaktyczne	Metody	Uwagi

PLAN WYNIKOWY

- koncentruje się na określeniu i ustopniowaniu wymagań programowych
- według wymagań nauczyciel planuje zajęcia, ocenia uczniów i skuteczność własnej pracy
- ustala kolejność działań: program - plan wynikowy – nauczanie -ocenie
- wyraźnie łączy nauczycieli i uczniów w osiąganiu wspólnych wymagań
- wymagania są ustopniowane i realne

PLAN METODYCZNY

- koncentruje się na analizie tego, co mają robić uczniowie i co mają osiągnąć w toku lekcji
- ściśle powiązany z planem wynikowym
- zawiera elementy ewaluacji

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Uzupełniające źródła informacji dla słuchacza:

.....

.....

Uzupełniające źródła informacji dla wykładowcy:

.....

.....

.....

.....

Sposób uzyskiwania informacji zwrotnej od słuchaczy po zakończonych zajęciach:

.....

.....

.....

.....

.....

Przebieg zajęć (inna propozycja zapisu)

Czynności prowadzącego	Czynności słuchaczy	Metody i techniki nauczania	Środki dydaktyczne	Czas (min.)

X. Ocenianie osiągnięć uczniów

(opracowała Elżbieta Waszkuć)

„Dydaktyka ma się tak zmienić, by jej głównym walorem była skuteczność, a głównym przeciwnikiem - pozory skuteczności, wyrażające się między innymi ocenami bez pokrycia”.

„Między oceną szkolną a dydaktyką”, Bolesław Niemierko

CELE OCENIANIA

- wywołanie zmiany w rozwoju
- uświadomienie uczniom braków w procesie uczenia się
- kontrola wyników nauczania
- ocenianie dla stopnia - różnicowanie i klasyfikowanie uczniów
- diagnoza - określanie indywidualnych potrzeb i przyczyn trudności każdego ucznia
- sprawdzanie wiadomości i umiejętności
- upowszechnianie osiągnięć uczniów – porównywanie osiągnięć szkół, określanie stopnia opanowania standardów
- aktywizowanie uczniów
- nagradzanie i dowartościowywanie
- sprawdzanie efektywności procesu nauczania - opisywanie rozwoju i postępów uczniów, ewaluacja i modyfikowanie procesu nauczania
- motywowanie do pracy
- ewaluacja programów nauczania - ocena efektywności różnych modeli kształcenia

FUNKCJE OCENIANIA

FUNKCJA	ROLA NAUCZYCIELA
I. WSPIERAJĄCA	<ul style="list-style-type: none"> • Nastawienie się na ocenianie osiągnięć uczniów, a nie braków. • Pozostawienie uczniowi pewnego wyboru i kontroli nad czynnościami uczenia się. • Indywidualizacja potrzeb ucznia w procesie uczenia się. • Uwzględnianie w procesie nauczania osobistych zainteresowań i celów ucznia. • Określanie jednolitych zasad i kryteriów oceniania.
2. DIAGNOSTYCZNA	<ul style="list-style-type: none"> • Stwarzanie sytuacji, dzięki którym można otrzymać różnorodne informacje dotyczące osiągnięć ucznia. • Określanie aktualnego poziomu osiągnięć i postępów ucznia w nauce, w celu wskazywania jego słabych i mocnych stron. • Pomoc w formułowaniu indywidualnego planu rozwoju ucznia.
3. KSZTAŁTUJĄCA	<ul style="list-style-type: none"> • Doskonalenie metod pracy, samokształcenie. • Weryfikowanie programów nauczania, podręczników szkolnych, pomocy dydaktycznych

4. INFORMACYJNA	<ul style="list-style-type: none"> Bieżące informowanie uczniów o osiągnięciach i postępach w nauce.
----------------------------	---

**PRZYKŁADY CZYNNIKÓW, KTÓRE MAJĄ WPŁYW NA OSIĄGNIĘCIA UCZNIÓW
WYRAŻONE OCENĄ**

CZYNNIKI środowiskowe	CZYNNIKI osobowościowe ucznia	CZYNNIKI pedagogiczne
1. najwcześniejsze doświadczenia 2. miejsce zamieszkania 3. wykształcenie rodziców 4. pochodzenie społeczne rodziców 5. status finansowy rodziców 6. dzietność (liczba rodzeństwa) 7. aspiracje rodziców 8. rówieśnicy (grupa rówieśnicza) 9. współpraca szkoły i rodziców 10. dostęp do informacji	1. poczucie własnej wartości 2. cechy osobowościowe 3. system wartości 4. motywacja zewnętrzna i wewnętrzna 5. wcześniejsze doświadczenia edukacyjne 6. poczucie szczęścia 7. uzdolnienia 8. zainteresowania 9. poczucie obowiązku 10. aspiracje uczniów i ambicje 11. stan zdrowia 12. spryt 13. poziom poczucia bezpieczeństwa 14. drugie życie ucznia (inny w szkole, inny w grupie, inny w domu)	1. atmosfera i klimat szkoły 2. osobowość i postawa nauczycieli 3. czytelny system nagród i kar 4. sposoby wspierania do rozwoju 5. baza i organizacja szkół 6. obiektywne ocenianie 7. program szkoły (oferta szkoły) 8. środowisko i uwarunkowania szkoły

SZKOLNE ZASADY OCENIANIA ZAPISANE W STATUTACH SZKÓŁ POWINNY:

- jasno określać kryteria oceniania
- być spójne z programem szkoły
- dostarczać informacji o uczniu z wielu sfer rozwoju
- uwzględniać ucznia o różnych możliwościach
- pozwalać na ocenę ucznia i całego procesu kształcenia
- stwarzać poczucie bezpieczeństwa
- spełniać funkcję motywacyjną
- być jawne i dostępne

- pozwolić nauczycielowi na opracowanie i włączenie własnych pomysłów sprawdzania, specyficznych dla przedmiotu
- stwarzać możliwość porównywania efektów pracy.

ETAPY BUDOWANIA PRZEDMIOTOWEGO SYSTEMU OCENIANIA:

1. analiza dokumentów dotyczących oceniania w szkole [rozporządzenie MEN dotyczące oceniania i zawarte w szkolnych zasadach oceniania podstawy programowe, program szkoły, program nauczania przedmiotu]
2. analiza zewnętrznych standardów osiągnięć
3. analiza celów ogólnych i szczegółowych określonych dla przedmiotu
4. określenie w przedmiocie obszarów aktywności podlegających ocenie
5. tworzenie standardów wymagań programowych
6. wybór lub opracowanie skali ocen
7. ustalenie i opisanie kryteriów oceniania
8. szczegółowe określenie warunków zaliczenia przedmiotu
9. zaplanowanie sposobów poprawy uzyskiwanych wyników
10. wypracowanie sposobów przekazywania informacji zwrotnej stronom zainteresowanym wynikami ucznia
11. opracowanie narzędzi sprawdzania
12. przedstawienie projektu pod dyskusję
13. warunki ewaluacji i zatwierdzenia dokumentu.

KAŻDY PRZEDMIOTOWY SYSTEM OCENIANIA POWINIEN W SWEJ STRUKTURZE UWZGLĘDNIAC:

- wiedzę przedmiotu
- cele szczegółowe i nabyte umiejętności
- obszary podlegające ocenie
- przedmiot oceniania w każdym semestrze
- sposoby oceniania
- warunki uzyskiwania ocen częściowych i semestralnych
- warunki poprawy swoich wyników
- sposoby powiadamiania ucznia i rodziców o wynikach
- wymagania na określony stopień
- kryteria oceny
- opis wymagań stawianych formom podlegającym ocenianiu
- dodatkowe zadania podlegające ocenie
- częstotliwość wystawiania ocen
- warunki nadrobienia braków powstałych z przyczyn losowych
- prawa przysługujące uczniowi w procesie oceniania

PULAPKI OCENIANIA

Błąd tendencji centralnej - słabe wykorzystanie krańcowych ocen na skali, a tym samym przesuwanie się wszystkich ocen w kierunku jej środka; bierze się ona z pewnej ostrożności oceniającego przed popełnieniem zbyt dużego błędu.

Efekt kontrastu - uczniowie otrzymują oceny zawyżone jeśli ich prace występują po pracach bardzo słabych, a zaniżone jeśli poprzedzały je prace bardzo dobre.

Efekt pierwszeństwa - przecenianie pierwszych informacji np. surowiej oceniamy błędy pojawiające się na początku niż na końcu.

Efekt świeżości - przecenianie końcowego fragmentu odpowiedzi.

Efekt aureoli - przenoszenie ocen z jednych zadań na inne, jeśli jakaś część pracy została oceniona pozytywnie, to mamy skłonność przypisywania pozytywnej oceny następnym częścią zadania.

Widzenie świata - przez różowe bądź przeciwnie czarne okulary — ludzie w dobrym nastroju wyżej oceniają niż osoby w złym nastroju.

DEKALOG OCENIANIA:

1. Ocenianie powinno brać pod uwagę specyfikę uczenia się i wspierać je.
2. W ocenianiu należy uwzględnić różnice pomiędzy poszczególnymi uczniami. Ocenianie i stosowane narzędzia oceny powinny zachęcać ucznia do zaprezentowania jego kreatywności i oryginalności.
3. Cel oceniania trzeba jasno określić. Nauczyciel i uczeń muszą wiedzieć, z jakiego powodu dokonuje się oceny i znać uzasadnienie wyboru danej formy sprawdzania.
4. Ocenianie powinno być trafne. To oznacza, że wybrana metoda sprawdza dokładnie to, co zamierzaliśmy sprawdzić.
5. Ocenianie powinno być rzetelne. O ile to tylko możliwe, należy wyeliminować subiektywizm, a ocenę uczynić niezależną od osoby egzaminatora.
6. Wszystkie formy oceniania muszą zapewniać uczniowi otrzymanie informacji zwrotnej na temat wyników jego uczenia się oraz aktywizować rozwój ucznia, wskazując mu kierunek poprawy. Również w przypadku sprawdzania sumującego uczeń powinien otrzymać informację zwrotną na temat swojej pracy, dowiedzieć się, co jest jego mocną stroną, a co wymaga powtórzenia.
7. Ocenianie powinno skłonić zarówno ucznia, jak i nauczyciela do refleksji na temat ich dotychczasowej pracy i uczenia się. Wobec tego niezbędna jest nieustanna ewaluacja i doskonalenie oceniania.
8. Ocenianie jest integralną częścią planu nauczania. Nauczanie i uczenie się trzeba zaplanować razem z formami sprawdzania i oceniania tak, aby uczniowie mogli jak najlepiej zaprezentować wyniki swojego uczenia się.
9. Ocenianie wymaga rozsądnego wyważenia. Zbyt dużo sprawdzianów w krótkim czasie obciąża zarówno efektywne uczenie się jak i nauczanie.
10. Kryteria oceniania powinny być zrozumiałe, jasne i znane. Uczniowie muszą wiedzieć, czego się od nich oczekuje.

REFLEKSJA NAD OCENIANIEM

Aby **ocena** była autentyczną informacją zwrotną dla nauczyciela i ucznia, pozwalającą wyrobić sobie pogląd na temat dalszych koniecznych działań,

powinna:

- ✓ być dokonywana z uwzględnieniem kontekstu wyznaczonego celu; oceniać można tylko to, czego się nauczyło lub aby poznać „warunki startowe” (poziom wyjściowy wiedzy i umiejętności ucznia)
- ✓ określać poziom realizacji pod względem ilościowym lub jakościowym (a więc zakłada posługiwanie się określonymi standardami -ile czego należy „mieć” na daną ocenę)
- ✓ opierać się na różnych narzędziach i technikach (nie tylko testach sprawnej pamięci, ale także zadaniach weryfikujących kreatywność myślenia, pomysłowość w poszukiwaniu rozwiązań i ścieżek dojścia)
- ✓ zapewnić informację niezbędną do /dokonania poprawek, uzupełnień, zmian itp. (uczeń musi wiedzieć, co ma poprawić, na czym polega ewentualna niedoskonałość jego wykonania, co ma zrobić, żeby było lepiej)

A gdyby tak zmienić filozofię oceniania i zacząć lansować pogląd, że:

- ✓ Nauka jest procesem ciekawym, łatwym, przyjemnym, a może być zabawna (zamiast utrwalania przekonań, że nauka jest czymś trudnym, dostępnym dla wybrańców).
- ✓ Ocenianie jest etapowym lub końcowym zestawieniem informacji na temat poziomu rozumienia [wykonania, uwzględniającym mocne strony pracy i obszary do korekty i uzupełnień, a dopiero po tych uwagach i poczynionych przez ucznia korektach powinno się oceniać ostatecznie prace.
- ✓ Ocena ma wspierać rozwój ucznia, a nie gasić i blokować jego motywację, możliwości, jego potencjał, toteż uczeń powinien wiedzieć, kiedy i w jaki sposób będzie oceniany, znając kryteria oceny, będzie się uczył samodzielnie analizować swoje postępy i ponosić odpowiedzialność za efekty swojej pracy.

na podstawie artykułu Małgorzaty Taraszkiewicz

EGZAMINY ZEWNĘTRZNE

Sprawdzian w szkole podstawowej jest

- powszechny i wszyscy uczniowie klas szóstych w szkole podstawowej muszą do niego przystąpić
- obowiązkowy, bo przystąpienie do niego jest warunkiem ukończenia szkoły
- przygotowany w formie pisemnej - test egzaminacyjny ma postać kilkustronicowej broszury
- zaplanowany na 60 minut

SPRAWDZIAN

- bada, w jakim stopniu uczeń opanował umiejętności ważne w życiu codziennym i przydatne w zdobywaniu wiedzy w szkole, np. wyszukiwanie i wykorzystywanie informacji

- sprawdza opanowanie umiejętności niezbędnych na wyższym etapie kształcenia (w gimnazjum)
- pozwala na porównanie osiągnięć danego ucznia z osiągnięciami innych szóstoklasistów
- określa mocne strony ucznia, bądź sygnalizuje słabe

Podczas sprawdzianu uczeń musi wykazać się pięcioma ponadprzedmiotowymi umiejętnościami, które są kształtowane w szkole podstawowej w ramach różnych zajęć edukacyjnych. Umiejętności te uzupełniają się i przenikają wzajemnie. Są to:

- czytanie
- pisanie
- rozumowanie
- korzystanie z informacji
- wykorzystywanie wiedzy w praktyce.

Szczegółowe informacje o sprawdzianie można znaleźć w Informatorze, dostępnym na stronach OKE i CKE.

Informator zawiera:

- podstawy prawne sprawdzianu,
- standardy wymagań egzaminacyjnych wraz z komentarzem dla ucznia,
- przykładowe arkusze egzaminacyjne,
- kryteria oceniania odpowiedzi uczniów.

Egzamin gimnazjalny jest

- powszechny i wszyscy uczniowie klas trzecich gimnazjum muszą do niego przystąpić
- obowiązkowy, bo przystąpienie do niego jest warunkiem ukończenia szkoły
- przygotowany w formie pisemnej - testy egzaminacyjne mają postać kilkunastostronicowej broszury
- przeprowadzany w gimnazjum w czasie trzech kolejnych dni

EGZAMIN GIMNAZJALNY

- bada, w jakim stopniu uczeń opanował umiejętności ważne w życiu codziennym i przydatne w zdobywaniu wiedzy w szkole, np. wyszukiwanie i wykorzystywanie informacji
- sprawdza wiadomości istotne dla przedmiotów humanistycznych, przedmiotów matematyczno-przyrodniczych oraz dla języka obcego nowożytnego
- pozwala na porównanie osiągnięć danego ucznia z osiągnięciami innych gimnazjalistów
- określa mocne strony ucznia, bądź sygnalizuje słabe

Części egzaminu

Egzamin gimnazjalny składa się z trzech części: humanistycznej, matematyczno-przyrodniczej

i części dotyczącej języka obcego nowożytnego.

Część **humanistyczna** składa się z zadań z zakresu języka polskiego oraz zadań z zakresu historii i wiedzy o społeczeństwie. Zadania z języka polskiego mogą mieć formę zamkniętą lub

otwartą. Wśród zadań otwartych z języka polskiego znajduje się dłuższa wypowiedź pisemna.

Zadania z historii i wiedzy o społeczeństwie mają formę zamkniętą.

Część **matematyczno-przyrodnicza** składa się z zadań z zakresu matematyki oraz zadań z zakres przedmiotów przyrodniczych: biologii, chemii, fizyki i geografii. Zadania z matematyki mają formę zamkniętą lub otwartą. Zadania z przedmiotów przyrodniczych mają formę zamkniętą.

W części dotyczącej **języka obcego nowożytnego** gimnazjalista dokonuje wyboru jednego z siedmiu języków: angielskiego, francuskiego, hiszpańskiego, niemieckiego, rosyjskiego, ukraińskiego i włoskiego, z zastrzeżeniem, że gimnazjalista może wybrać tylko ten język, którego uczył się w gimnazjum jako przedmiotu obowiązkowego. Ta część egzaminu ma dwa poziomy: podstawowy i rozszerzony.

Szczegółowe informacje o egzaminie można znaleźć w Informatorach, dostępnych na stronach internetowych OKE i CKE.

EGZAMIN MATURALNY w roku 2011/2012

Do egzaminu maturalnego w maju 2012 r. przystąpią absolwenci wszystkich typów szkół ponadgimnazjalnych. Początek roku szkolnego to dla Okręgowych Komisji Egzaminacyjnych oraz dyrektorów szkół czas na wywiązanie się z obowiązków wynikających z ustawy o systemie oświaty i Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w szkołach publicznych z dnia 30 kwietnia 2007 roku z późniejszymi zmianami. Oba zacytowane akty prawne wzmacniają odpowiedzialność dyrektora szkoły za przygotowanie, organizację i przeprowadzenie egzaminu maturalnego.

Obowiązek przygotowania i przekazywania informacji spoczywa:

1. na systemie egzaminacyjnym (CKE, OKE),
2. na dyrektorze szkoły.

Przygotowaniu uczniów do egzaminu maturalnego służą opracowane w ramach systemu przez Centralną Komisję Egzaminacyjną wraz z Okręgowymi Komisjami Egzaminacyjnymi:

1. standardy wymagań egzaminacyjnych opublikowane w rozporządzeniu MENiS z dnia 10.04.2003 r. (Dz. U. Nr 90)
2. przedmiotowe informatory maturalne

Dokumenty te są niezbędne w codziennej pracy nauczyciela.

Informatory są dostępne na stronach internetowych CKE oraz OKE.

Informatory powinny być dostępne także w wersji książkowej w bibliotekach szkolnych. Aby wypełnić obowiązki informacyjne w stosunku do uczniów, Dyrektorzy powinni dobrze przygotować swoich nauczycieli. Ważne, aby nauczyciele na tyle zostali przeszkoleni w zakresie istoty, formuły, organizacji i przebiegu egzaminu maturalnego, aby potrafili

odpowiedzieć na wszystkie pytania uczniów i ich rodziców. Informacje dla uczniów i rodziców powinny w szczególności zawierać takie wiadomości, które są niezbędne do podejmowania świadomych decyzji o wyborach przedmiotów na egzaminie maturalnym.

EGZAMIN POTWIERDZAJĄCY KWALIFIKACJE ZAWODOWE

Szczegółowe zasady przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów, organizacji i pracy komisji, standardów egzaminacyjnych, określone są obowiązującymi przepisami prawnymi.

Egzamin zawodowy zastępuje dotychczasowy egzamin z nauki zawodu i egzamin z przygotowania zawodowego.

Egzamin potwierdzający kwalifikacje zawodowe zwany **egzaminem zawodowym** jest formą oceny poziomu opanowania wiadomości i umiejętności z zakresu danej zawodu, ustalonych w standardach wymagań będących podstawą przeprowadzania egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe.

Egzamin zawodowy zastępuje dotychczasowy egzamin z nauki zawodu i egzamin z przygotowania zawodowego.

Egzamin zawodowy przeprowadzany jest dla absolwentów

- zasadniczych szkół zawodowych
- techników
- techników uzupełniających
- szkół policealnych

Egzamin zawodowy przeprowadzany jest **jeden raz w ciągu roku szkolnego** – w okresie od czerwca do sierpnia, w terminie ustalonym przez dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej.

Termin egzaminu zawodowego dyrektor Centralnej Komisji Egzaminacyjnej ogłasza na stronie internetowej CKE, nie później niż na 4 miesiące przed terminem egzaminu zawodowego.

Egzamin zawodowy przeprowadza okręgowa komisja egzaminacyjna.

Egzamin zawodowy składa się z **dwóch etapów**:

- **etapu pisemnego** (który składa się z dwóch części)
- **etapu praktycznego.**

Zdający zdał egzamin zawodowy, jeżeli uzyskał:

1) z **etapu pisemnego**:

- z **części pierwszej** – co najmniej **50% punktów** możliwych do uzyskania,
- z **części drugiej** – co najmniej **30% punktów** możliwych do uzyskania,

2) z **etapu praktycznego** - co najmniej **75% możliwych do uzyskania punktów.**

Absolwent, który zdał egzamin zawodowy, otrzymuje dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe.

na podstawie materiałów informacyjnych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej i Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łodzi

XI. Ewaluacja pracy nauczyciela

(opracowała Elżbieta Czerwonka)

Pomiar osiągnięć - to uściślone, poddane dyscyplinie metodologicznej sprawdzanie osiągnięć uczniów, których wyniki lokowane są na skali pomiarowej, najczęściej punktowej, w ten sposób, że relacje między punktami skali odpowiadają relacji między osiągnięciami.

Osiągnięcia ucznia - to stan jego wiedzy (wiadomości i umiejętności - kompetencji) w momencie pomiaru. **Badanie osiągnięć uczniów** - to pozyskanie informacji, jakie wiadomości i umiejętności określone programem nauczania uczniowie opanowali i w jakim stopniu.

Wymagania edukacyjne - hierarchiczny wykaz niezbędnych osiągnięć uczniów, powiązany ze skalą stopni szkolnych. Wymagania te, w odróżnieniu od wymagań egzaminacyjnych, muszą być formułowane wielopoziomowo, ponieważ służą, bezpośrednio do wystawiania stopni szkolnych.

TESTY OSIĄGNIĘĆ SZKOLNYCH UCZNIÓW

1. Test dydaktyczny
2. Kryteria i właściwości testów osiągnięć szkolnych:
  - Według mierzonej cechy osiągnięć badanego:
    - test mocy
    - test szybkości
  - W zależności od przyjętego układu odniesienia:
    - test sprawdzający
    - test sprawdzający wielostopniowy
    - test różnicujący
    - test diagnostyczny
    - test omnibus
3. Według zaawansowania konstrukcyjnego dzielimy testy na:
  - standaryzowane
  - niestandaryzowane
4. Ze względu na zasięg stosowania
  - testy szerokiego użytku
  - testy nauczycielskie
5. Ze względu na czynności wykonywane przez badanych przy udzielaniu odpowiedzi wyróżniamy:
  - testy ustne
  - pisemne
  - praktyczne
  - laboratoryjne

POŻĄDANE CECHY ZADAŃ TESTOWYCH

- Zadanie powinno być trafne w stosunku do czynności, która ma być przedmiotem badania (treść zgodna z kartoteką testu).

- Zadanie powinno być jednoznaczne (tzn. sformułowane językiem precyzyjnym i odpowiednim dla danego poziomu nauczania).
- Zadanie powinno być czytelne i zrozumiałe.
- Konstrukcja zadania powinna być stosowna do treści (nie każda treść nadaje się do sprawdzania dowolną formą zadania).
- Zadanie nie powinno zawierać podwójnej negacji.
- Zadanie powinno sprawdzać treści ważne (trudność zadania zwiększamy przez podnoszenie kategorii taksonomicznych, a nie przez konstrukcyjne ich uduwnianie i uszczegółowianie).
- Forma i układ graficzny całego testu powinny być jednolite. Zadania powinny być punktowane wg jednolitych zasad.

WŁAŚCIWOŚCI EGZAMINU OPARTEGO NA POMIARZE DYDAKTYCZNYM

RZETELNOŚĆ

- Egzaminy powinny dawać wyniki powtarzalne w określonych warunkach.
- Zadania egzaminacyjne powinny w sposób jednoznaczny różnicować uczniów bardziej i mniej zdolnych.

TRAFNOŚĆ

- Test musi sprawdzać to, co powinien sprawdzać (zgodnie z wymaganiami egzaminacyjnymi).
- Test nie bada umiejętności i wiedzy innych niż zamierzone.
- Zadania obejmują wszystkie możliwe obszary treści kształcenia zawartej w standardach wymagań egzaminacyjnych.

OBIEKTYWIZM

- Arkusze egzaminacyjne oraz poszczególne zadania powinny być skonstruowane tak, aby było możliwe jednoznaczne i porównywalne ocenianie zdających.
- Egzaminator musi stosować się ściśle do kryteriów oceniania oraz schematów punktowania zadań otwartych.

EFEKTYWNOŚĆ

- Egzaminy powinny dostarczać możliwie największej liczby informacji w możliwie najkrótszym czasie.

AKCEPTOWALNOŚĆ

- Zainteresowane osoby i instytucje (władze, uczelnie wyższe, nauczyciele, uczniowie, rodzice i in.) powinny zaakceptować egzamin jako sprawiedliwy i oparty na ujednoliconych kryteriach.

JAKIE SĄ SKUTECZNE SPOSOBY UDZIELANIA INFORMACJI ZWROTNYCH?

1. Informacja zwrotna powinna dotrzeć do ucznia najszybciej, jak to jest możliwe - uczeń dokładnie pamięta swoje czynności, których ocena dotyczy.
2. Informacja zwrotna powinna być bardzo konkretna. najlepiej, jeśli odnosi się do jak najdrobniejszych faktów - nie informujemy: nie opanowałeś zasad ortograficznych, lecz zwracamy uwagę: w wyrazie młodzież napisałeś „rz”.
3. Jeżeli to możliwe, należy wskazać poprawne rozwiązanie wykonania czynności, np. informujemy ucznia, że niewłaściwymi palcami uderza w klawiaturę komputera i jednocześnie demonstrujemy właściwy układ dłoni.
4. W dobrej informacji zwrotnej należy zawrzeć fakty, a nie ich interpretację. Nie pomoże uczniowi stwierdzenie: jesteś leniwy, ponieważ napisałeś zbyt krotne wypracowanie. lepiej powiedzieć: w swojej pracy zawarłeś zbyt mało własnych przemyśleń. Mogłeś odnieść się do motywów działania bohatera książki. napisać, co jeszcze mógł zrobić, by rozwiązać problem.
5. W swych wypowiedziach powinniśmy zawrzeć tyle informacji, ile jest w stanie zrozumieć uczeń na danym etapie rozwoju swojej wiedzy i umiejętności.
6. Pamiętać należy, że informacja zwrotna dotyczy nie tylko błędów. bardzo ważne jest wskazanie, co uczeń robi dobrze, a także potwierdzenie, że w procesie przyswajania sobie nowej wiedzy i umiejętności podąża we właściwym kierunku.

CZYNNIKI WPLYWAJĄCE NA JAKOŚĆ LEKCJI:

1. Cele lekcji:

- Nauczyciel ma określone cele szczegółowe lekcji.
- Nauczyciel zapoznaje z nimi uczniów.
- Nauczyciel sprawdza na koniec lekcji stopień osiągnięcia założonych celów.

2. Poziom osiągnięcia założonych celów:

- Poziom osiągnięcia celów w odniesieniu do wymagań programowych (standardów edukacyjnych).
- Poziom osiągnięcia celów w odniesieniu do możliwości uczniów.
- Osobiste zaangażowanie ucznia w osiągnięcie celów.

3. Efektywność uczenia się:

- Zrozumienie poleceń nauczyciela.
- Aktywność uczniów na lekcji.
- Samodzielność myślenia i pracy.
- Umiejętność współpracy z innymi.
- Odpowiedzialność uczniów za wyniki uczenia się.

4. Jakość nauczania:

- Różnorodność stosowanych metod i technik.
- Jasność prezentacji nowego materiału.
- Przydzielanie uczniom zadań dostosowanych do ich indywidualnych możliwości.
- Angażowanie wszystkich uczniów.

- Praca domowa dostosowana do możliwości uczniów i powiązana z lekcją.
- Ustawiczne i wieloaspektowe ocenianie uczniów wg jasno określonych kryteriów.

5. Relacje interpersonalne.

- Traktowanie podmiotowe ucznia.
- Stosowanie zasad komunikacji werbalnej i niewerbalnej.
- Stosowanie pozytywnych wzmocnień.
- Zachęcanie ucznia do wzmożonego wysiłku.
- Zachowanie autorytetu nauczyciela.
- Zachowanie równowagi pomiędzy dialogiem a posłuszeństwem.

6. Zastosowane pomoce dydaktyczne:

- Odpowiedniość wykorzystanych pomocy dydaktycznych.
- Sposób wykorzystywania pomocy dydaktycznych przez uczniów (obycie).
- Ekspozowanie prac uczniów jako pomocy dydaktycznych.

HOSPITACJA/OBSERWACJA

Hospitacja to:

- uczęszczanie na zajęcia szkolne w celu poznania i przeanalizowania pracy uczniów bądź nauczycieli,
- uczestniczenie nauczycieli w zajęciach dydaktycznych swoich kolegów w celu zapoznania się z różnymi metodami pracy, nabycia pewnego doświadczenia w pracy pedagogicznej.

Podział hospitacji:

Hospitacja doradczo - doskonaląca - jej celem jest diagnoza mocnych i słabych stron pracy nauczyciela i pomoc w doskonaleniu umiejętności metodycznych

Hospitacja kontrolno - oceniająca

Wzajemne obserwacje lekcji przez nauczycieli w celu podnoszenia jakości pracy - lekcja taka powinna zakończyć się rozmową między obserwatorem a prowadzącym lekcję

na podstawie: *J. Brzdąk, J. Miazgowiec, Samoocena pracy szkoły...*

Hospitacja diagnozująca (wg pomysłu S. Wlazło) - to obserwacja uczniów - tematyka takich hospitacji powinna uwzględniać realizowane przez szkołę zamierzenia pedagogiczne.

Jest to obserwacja ukierunkowana na działania uczniów i ich osiągnięcia.

„*Chcę zobaczyć, co robili uczniowie na lekcji*”

Procedura hospitacji powinna obejmować:

- określenie celu i zakresu hospitacji
- konstrukcję narzędzi
- obserwację zajęć
- rozmowy: przedhospitacyjną i pohospitacyjną
- sporządzenie i podpisanie „protokołu hospitacji”

- informacja zwrotna (poprzez sporządzenie sprawozdania z hospitacji)

R. Szubański, Nadzór pedagogiczny sprawowany przez dyrektora szkoły

Przed hospitacją:

1. Konkretyzacja celów:

- Jakie założyłeś sobie cele?

2. Wybór metod pracy:

- Jakie zastosujesz metody, by osiągnąć założone cele?
- Od czego rozpoczniesz lekcję? Co zrobisz po tym, następnie, dalej? W jaki sposób zakończysz lekcję?
- Wyobrażając sobie przebieg lekcji, co zamierzasz robić, aby skłonić uczniów gorzej pracujących do uzyskania tych samych, co inni wyników nauki?
- Wyobrażając sobie przebieg lekcji, co zamierzasz robić, aby skłonić uczniów gorzej pracujących do uzyskania tych samych, co inni wyników nauki?
- Jeśli okaże się że lekcja traci dynamikę, po jakich zachowaniach uczniów to poznasz?
- Jak zamierzasz radzić sobie z uczniami przeszkadzającymi ci prowadzić lekcję?
- Po czym poznasz, że już czas na przejście do kolejnego etapu lekcji?
- Czy masz jakieś wątpliwości co do sprawnego przebiegu lekcji?

3. Określenie przejawów osiągania przez uczniów wyników w nauce:

Po czym poznasz, że zrealizowałeś cele?

- Po jakich zachowaniach uczniów zorientujesz się, że cele lekcji są realizowane poprawnie?
- Co powinieneś zobaczyć lub usłyszeć na zakończenie lekcji, jeśli proces uczenia się uczniów będzie przebiegał prawidłowo?
- Po czym poznasz, że dokonałeś właściwego wyboru metod pracy?
- Z jakich zachowań uczniów będzie wynikało, że wykonują zadania lekcyjne?
- Jak powinni reagować uczniowie prawidłowo rozumiejący twoje polecenia?

4. Określenie przedmiotu hospitacji i jej procedury:

- Jak chciałbyś, aby zachowywał się obserwujący twoją lekcję?
- Na co powinien zwrócić szczególną uwagę i co obserwować?
- Na jakim zagadnieniu powinien się skoncentrować, przekazując ci informację zwrotną?

Fazy hospitacji:

- Spotkanie przedhospitacyjne (zawarcie umowy określającej zakres zainteresowań hospitującego)
- Obserwacja lekcji (zapisanie spostrzeżeń w przygotowanym arkuszu obserwacji)
- Analiza uzyskanych informacji - przygotowanie do rozmowy pohospitacyjnej
- Rozmowa pohospitacyjna - omówienie lekcji, porównanie wniosków, uzgodnienie zaleceń

R. Szubański Nadzór pedagogiczny sprawowany przez dyrektora szkoły

Zasady przeprowadzania rozmowy pohospitacyjnej:

- Wysłuchać najpierw, co nauczyciel chciałby powiedzieć o swojej lekcji, czy przebiegała zgodnie z przygotowanym planem, czy osiągnięte zostały zamierzone cele
- Przedstawić swoje zdanie na temat oglądanej lekcji, sugestie, alternatywne metody i techniki
- Określić mocne i słabe strony obserwowanej lekcji
- Jeśli krytykować, to problem, pracę, a nie człowieka

na podstawie: *J. Brzdąk, J. Miazgowiec, Samoocena pracy szkoły...*

Obserwacja jako metoda naukowa jest planowym i systematycznym spostrzeganiem ściśle określonych przedmiotów i zjawisk celem dokonania ich opisu lub charakterystyki

na podstawie: *Z. Zaborowski "Wstęp do metodologii badań pedagogicznych"*

Rodzaje obserwacji:

Kryterium przygotowania do obserwacji:

- **Obserwacja otwarta / swobodna** - pozwala na uzyskanie ogólnej wiedzy na dany temat, dającej podstawę do obserwacji systematycznej
- **Obserwacja systematyczna** - planowe gromadzenie spostrzeżeń przez określony czas. Wymaga określenia problematyki, czasu, sposobu gromadzenia materiału.

na podstawie: *T. Pilch, Zasady badań pedagogicznych*

Kryterium rodzaju uzyskiwanych danych

- **Obserwacja ilościowa** - założenie obiektywnego świata, możliwości obiektywnego poznania go przy pomocy precyzyjnie skonstruowanych narzędzi. Obserwacja zdarzeń nielicznych dokładnie zdefiniowanych. Uzyskane dane liczby.
- **Obserwacja jakościowa** - świadomość jedności ze światem badanym. Założenie subiektywizmu każdego poznania narzędzia „miękkie”. Znaczenie kontekstu. Uzyskane dane to teksty w języku naturalnym

na podstawie: *K. Konarzewski, Jak uprawiać badania naukowe*

Kryterium treści

- **Obserwacja całościowa** (pełny obraz rzeczywistości)
- **Obserwacja częściowa** (obraz wybranego fragmentu rzeczywistości).

na podstawie: *W. Zaczyński, Praca badawcza nauczyciela*

Kryterium formy obecności obserwatora:

- **Obserwacja uczestnicząca** polega na wejściu badacza w określone środowisko społeczne i obserwowaniu danej zbiorowości od wewnątrz tj. jako jeden z jej członków, uczestniczący wraz z nią w codziennym życiu. Zaletą takiej metody jest przyjęcie punktu widzenia badanej społeczności i "zasmakowanie" w życiu i kulturze jej członków. Badacz może od razu robić notatki lub w inny sposób zapisywać swoje obserwacje (fotografia, film, nagrania audio). Wadą jest natomiast fakt, że osoba prowadząca badania musi przyjąć punkt widzenia badanego obiektu wyrzekając się jednocześnie własnego poglądu, stereotypów czy przeświadczeń na temat badanych, co nie jest łatwe

- **Obserwacja zewnętrzna** według S. Nowaka polega na rejestracji fizycznych lub biologicznych aspektów ludzkich zachowań np. przestrzenne przemieszczenia ludności, ich cechy demograficzne (wiek, płeć), struktura zawodowa, sposób wykonywania pracy, podział pracy itp. Jest to taki rodzaj obserwacji, jaką prowadzą przyrodniczy. Na przykład w taki sposób biolog obserwuje społeczeństwa owadów. W pełni niezaangażowaną, obiektywną, przyrodniczą obserwację ludzi mogliby prowadzić jedynie jacyś rozumni przybysze z kosmosu, nieposiadający ludzkiej struktury inteligencji, ludzkiego systemu wartości, stereotypów, ludzkiego sposobu postrzegania [14, s. 64]. Badacze, ponieważ są ludźmi, mogą i powinni, obserwując zachowania innych ludzi, stosować nie tylko obserwację zewnętrzną.

Kryterium czynności obserwatora:

- **Obserwacja niekontrolowana** (oparta na dyspozycji obserwacyjnej, najczęściej we wstępnych etapach badania)
- **Obserwacja kontrolowana** (oparta na specjalnie skonstruowanych formularzach zawierających ściśle określone kategorie pomagające klasyfikować opisane zjawiska).

na podstawie: *Z. Zaborowski, Wstęp do metodologii badań pedagogicznych*

Przygotowanie systemu kategorii obserwacji:

- Określenie celu i zakresu obserwacji
- Sporządzenie scheduły obserwacyjnej (rejestr zachowań związanych z zagadnieniem będącym przedmiotem naszych zainteresowań).

PRZYKŁADOWE ARKUSZE HOSPITACJI I / OBSERWACJI LEKCJI:

Propozycja szczegółowego arkusza hospitacji/ obserwacji zajęć.

I CZĘŚĆ WSTĘPNA

Nauczyciel hospitujący.....

Nazwa szkoły.....data hospitacji.....

Nauczyciel hospitowany.....

Klasa.....Specjalność.....

Temat lekcji.....

Cele operacyjne (założone):

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

Rozwijane umiejętności kluczowe na lekcji .....

.....

.....

.....

Projektowane metody kształcenia.....

.....

.....

Środki dydaktyczne.....

.....

.....

.....

II PRZEBIEG LEKCJI (uwagi bieżące)

Kolejne elementy struktury lekcji	Czynności nauczyciela	Czynności ucznia
1. Sprawy organizacyjno porządkowe		
2. Sprawdzanie pracy domowej		
1. Utrwalenie materiału i nawiązanie do tematu.		
2. Opracowanie nowego		

materiału (formułowanie pytań i problemów, odpowiedzi uczniów).		
3. Rekapitulacja materiału		
4. Sprawdzanie osiągniętych celów		
5. Praca domowa		

III. POPRAWNOŚĆ MERYTORYCZNA LEKCJI (ocena treści zajęć)

1. Przygotowanie rzeczowe nauczyciela (wykorzystanie najnowszych osiągnięć nauki w danej dziedzinie).	
2. Znajomość podstawy programowej i interpretacja programu nauczania (umiejscowienie tematu w treści programu).	
3. Przestrzeganie przez nauczyciela zasady strukturyzacji i logicznego układu treści.	
4. Stopień realizacji celów i operacyjnych lekcji.	
5. Czy nauczyciel uwzględni w procesie nauczania korelację wewnątrzimiędzyprzedmiotową.	
1. Operatywność i wiązanie teorii z praktyką – powiązanie treści z życiem i dostosowanie do zainteresowań uczniów.	

IV. ORGANIZACJA NAUCZANIA – UCZENIA SIĘ W CZASIE LEKCJI

1. Racjonalne wykorzystanie czasu lekcji	
2. Sprawność organizacyjna nauczyciela i dobór form pracy uczniów (aktywizowanie i motywowanie działań uczniów, decyzje, formułowanie pytań i problemów, komunikatywność języka).	
3. Dobór, przygotowanie i umiejętność stosowania środków dydaktycznych – metodyka i efektywność pokazu (prezentacje w procesie komunikowania).	
4. Troska o warunki higieniczne i bhp uczniów.	
5. Organizacja procesu dydaktycznego – zwłaszcza praca z uczniami o różnym poziomie uzdolnień, wiedzy i umiejętności.	

V. POPRAWNOŚĆ LEKCJI Z PUNKTU WIDZENIA ZASAD I METOD WSPÓŁCZESNEJ DYDAKTYKI

1. Uświadomienie uczniom celów lekcji, budzenie motywów uczenia się.	
2. Czy nauczyciel dobiera odpowiednie rodzaje i metody aktywizowania uczniów (różnicowanie metod aktywizujących, nauczanie wielopoziomowe).	
3. Elementy strategii problemowej	

w nauczaniu – uczeniu się – metody rozwiązywania problemów.	
6. Sposoby komunikowania się nauczyciela z uczniami (m.in. właściwe formułowanie pytań i problemów).	
7. Czy występowało sprawdzanie i ocenianie osiągnięć w ujęciu tradycyjnym ze sprzężeniem zwrotnym i dbałością o bieżącą percepcję wiedzy uczniów).	
8. W jakim stopniu nauczyciel stosuje nowoczesne metody sprawdzania i oceniania ze stosowaniem odpowiednich narzędzi pomiaru, wyzwaniem samokontroli i samooceny.	

VI. WYCHOWAWCZE WARTOŚCI LEKCJI

1. W jakim stopniu wykorzystano walory wychowawcze wynikające z celów i treści lekcji.	
2. Elementy uspołecznienia uczniów, jakie wystąpiły w toku lekcji (praca w zespołach, umiejętności komunikacyjne).	
3. Osobisty wpływ nauczyciela, stosunek do uczniów, atmosfera wychowawcza, postawa nauczyciela.	

VII. SZCZEGÓLNIE NOWE, ORYGINALNE, NOWATORSKIE UJĘCIA TREŚCI, ŚRODKI I METODY PROWADZENIA ZAJĘĆ (co, zdaniem hospitującego, warto doskonalić i upowszechnić z obserwacji).

.....
.....
.....
.....
.....

Inne uwagi i spostrzeżenia hospitującego

.....
.....
.....
.....

Podpis nauczyciela hospitowanego

.....

Podpis nauczyciela hospitującego

.....

Arkusza obserwacji lekcji (propozycja)

Imię i nazwisko nauczyciela:	Data:	
Przedmiot:	Klasa:	
Cele obserwacji:		
Temat zajęć:		
Pytania dotyczące przebiegu lekcji	tak	nie
1. Czy nauczyciel sformułował i zapoznał klasę z celami lekcji?		
2. Czy nauczyciel dokonał wprowadzenia do tematu lekcji?		
3. Czy nauczyciel zwrócił uwagę na możliwość odniesienia poruszanych zagadnień do praktyki?		
4. Czy zadania (pytania, ćwiczenia) dla uczniów wynikały z celów lekcji?		
5. Czy nauczyciel korzystał w czasie lekcji z pomocy dydaktycznych?		
6. Czy nauczyciel przeznaczył wystarczająco dużo czasu na pracę własną uczniów?		
7. Czy był czas na podsumowanie lekcji?		
8. Czy nauczyciel postarał się o uzyskanie od uczniów informacji zwrotnej dotyczącej lekcji?		
9. Czy nauczyciel oceniał uczniów zgodnie z PSO?		
10. Czy nauczyciel stosował metody aktywizujące uczniów do pracy?		
11. Czy zadana praca domowa wynikała z założonych celów lekcji?		
Inne spostrzeżenia:		
Uwagi nauczyciela o przeprowadzonej lekcji:		
Uwagi kontrowersyjne:		
Wnioski i wydane zalecenia pohospitacyjne:		

Podpis nauczyciela hospitowanego: ..... Podpisy osób obserwujących lekcję: .....

ARKUSZ OBSERWACJI LEKCJI*(propozycja)

Przedmiot:	Klasa:	Nauczyciel – imię i nazwisko	Hospitujący- imię i nazwisko:	Data:
Temat lekcji:				
1. Cele lekcji (operacyjne)				
2. Poziom osiągnięcia założonych celów:				
3. Efektywność uczenia się uczniów:				
4. Jakość nauczania:				
5. Relacje interpersonalne:				
6. Zastosowane pomoce dydaktyczne:				
Ogólna ocena lekcji:				

*Handbook for the Inspection of schools (tłum. J. Brzdąk)

ARKUSZ OBSERWACJI LEKCJI (propozycja)

Nauczyciel – imię i nazwisko:		Klasa:	Data:
Przedmiot:	Temat lekcji:		
1. Cele lekcji (operacyjne)			
Nauczyciel ma określone cele szczegółowe			
Nauczyciel zapoznaje z nimi uczniów			
Nauczyciel sprawdza na koniec stopień osiągnięcia złożonych celów			
2. Poziom osiągnięcia założonych celów:			
Poziom osiągnięcia celów w odniesieniu do wymagań programowych			
Poziom osiągnięcia celów w odniesieniu do możliwości uczniów			
Osobiste zaangażowanie ucznia w osiągnięcie celów			
3. Efektywność uczenia się uczniów:			
Zrozumienie poleceń nauczyciela			
Aktywność uczniów na zajęciach			
Samodzielność myślenia			
Umiejętność współpracy z innymi			
Odpowiedzialność uczniów za wyniki uczenia się			
4. Jakość nauczania:			
Różnorodność stosowanych form metod i technik			
Jasność prezentacji nowego materiału			
Przydzielanie uczniom zadań dostosowanych do indywidualnych możliwości			
Angażowanie wszystkich uczniów			
Praca domowa dostosowana do możliwości uczniów i powiązana z celami			
Ustawiczne i wieloaspektowe ocenianie uczniów zgodne z PSO			
Relacje interpersonalne:			
Traktowanie podmiotowe ucznia			
Stosowanie komunikacji werbalnej i niewerbalnej			
Zachęcanie ucznia do wzmożonego wysiłku			
Zachowanie autorytetu nauczyciela			
Zachowanie równowagi pomiędzy dialogiem a posłuszeństwem			
Zastosowane pomoce dydaktyczne:			
Odpowiedniość wykorzystania pomocy			
Sposób wykorzystania pomocy przez uczniów			
Ekspozycja prac uczniów jako pomocy dydaktycznych			
5. Ogólna ocena lekcji (ewentualne spostrzeżenia i zalecenia):			

.....
podpis nauczyciela

.....
podpis osoby obserwującej

Literatura podstawowa:

1. Arends R. I., Uczymy się nauczać, WSiP, W-wa 1994
2. Kruszewski K., (red.), Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela, PWN, W-wa 2004, cz. 1.
3. Kupisiewicz Cz., Podstawy dydaktyki, W-wa 2005
4. Okoń W., Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej, W-wa 2003
5. Pólturzycki J., Dydaktyka dla nauczycieli, Płock 2002
6. Plewka Cz.: Metodyka nauczania teoretycznych przedmiotów zawodowych, ITE Radom, 1999
7. Nowacki T.: Podstawy dydaktyki zawodowej, PWN, Warszawa, 1979
8. Brudnik E., A Moszyńska A., Owczarska B.: Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie, Zakład Wyd. SFS, Kielce, 2000
9. Goźlinska E.: Słowniczek nowych terminów w praktyce szkolnej. Wyd. CDN Warszawa, 1997
10. Jeruszka U., Kwiatkowski S. M., Plewka Cz.: Podstawy kształcenia modułowego. Zach. Centrum Eduk., Szczecin, 1995
11. Niemierko B.: Pomiar wyników kształcenia zawodowego, Warszawa, 1997
12. Szłosek F.: Wstęp do dydaktyki przedmiotów zawodowych, ITE, Radom, 1995.
13. Francuz W. M. Dydaktyka w nowej szkole zawodowej, Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki Kraków 2004
14. J. Brzdąk i J. Miazgowicz, Samoocena pracy szkoły.
15. Reforma kształcenia zawodowego – Praca zbiorowa Pracowni Doskonalenia Nauczycieli Przedmiotów Zawodowych pod redakcją Elżbiety Goźlińskiej
16. B. Niemierko Między oceną szkolną a dydaktyką. Bliżej dydaktyki WSiP Warszawa 1997
17. J. Ochenduszk Potrzeba planowania pracy dydaktycznej, „Forum Humanistów” nr 3/2000
18. Proces kształcenia – podejście systemowe Przewodnik dla nauczycieli, WSiP Warszawa.

SŁOWNICZEK POJĘĆ KLUCZOWYCH DLA ROZUMIENIA DOKUMENTÓW OŚWIATOWYCH

zajęcia edukacyjne - zajęcia o charakterze dydaktyczno-wychowawczym, w toku których odbywa się nauczanie przedmiotów (bloków przedmiotowych), kształcenie zintegrowane lub realizacja ścieżek edukacyjnych

blok przedmiotowy — zintegrowane nauczanie treści i umiejętności z różnych dziedzin wiedzy realizowanych w toku jednolitych zajęć edukacyjnych

etap edukacyjny - odpowiedni okres kształcenia o wyróżnionych celach, stanowiący całość dydaktyczną

holistyczny- kompleksowy, całościowy

informator- poradnik dla ucznia mający ułatwić mu przygotowanie się do sprawdzianu lub egzaminu; zawiera: cele sprawdzianu / egzaminu, wykaz aktów prawnych związanych z ocenianiem zewnętrznym, najważniejsze informacje o formie i organizacji sprawdzianu / egzaminu, standardy wymagań egzaminacyjnych wraz z wyjaśnieniami dla ucznia, opis struktury arkuszy egzaminacyjnych i kryteria oceniania oraz sposób punktowania zadań

integracja- zespolenie się, scalenie, tworzenie całości z części

integracjamędzyprzedmiotowa— działania nauczycieli w sferze programowego funkcjonowania szkoły polegające na szukaniu związków pomiędzy poszczególnymi przedmiotami nauczania; integracja międzyprzedmiotowa ma na celu całościowe postrzeganie człowieka i otaczającej go rzeczywistości w procesie nauczania

integralny- nierozdzielnie związany z całością, stanowiący całość

konceptje programów nauczania (wg H. Komorowskiej)

- program nauczania jako wykaz treści nauczania
- program nauczania jako zestaw planowanych czynności pedagogicznych
- program nauczania jako zestaw zamierzonych efektów pedagogicznych
- program nauczania jako zestaw pojęć i zadań do wykonania
- program nauczania jako rejestr doświadczeń.

podręcznik szkolny przeznaczony do kształcenia ogólnego powinien zawierać systematyczną prezentację treści kształcenia ujętych w podstawie programowej, opisanych w szczególności jako przedmiot, blok przedmiotowy, kształcenie zintegrowane lub ścieżka edukacyjna oraz wskazówki ułatwiające samodzielną pracę ucznia. Podręcznik powinien być przeznaczony dla danej klasy (klas) lub etapu edukacyjnego

program szkoły - określa cele wychowania i kształcenia uzgodnione pomiędzy społecznościami związanymi ze szkołą, kształt organizacyjny szkoły, podstawową obsadę realizowanych zadań, programy nauczania, wyposażenie materialno-techniczne, oraz opisuje sposób ich osiągnięcia

program wychowawczy szkoły - opisuje w sposób całościowy wszystkie treści działania o charakterze wychowawczym i jest realizowany przez wszystkich nauczycieli

przedmiot blokowy - zintegrowane nauczanie treści i umiejętności z różnych dziedzin wiedzy realizowanych w toku jednolitych zajęć edukacyjnych

rzetelność egzaminu - powtarzalność wyników egzaminu w tych samych warunkach

trafność egzaminu - stopień zgodności tego co sprawdza egzamin z jego celami

standard - norma, typ, wzorzec, model, wytwór odpowiadający ustalonym parametrom jakości

standardy edukacyjne — jasno sformułowane poziomy osiągnięć uczniów lub rozwiązań organizacyjnych. Opisane są przez podanie szczegółowych kryteriów lub wskaźników działania, które mogą być jakościowe lub ilościowe. Standardy można ustalać dla dowolnego aspektu funkcjonowania oświaty lub dla dowolnych stosowanych rozwiązań na poziomie ucznia, szkoły lub ogólnopaństwowego systemu edukacji

standardy osiągnięć - zwarte opisy osiągnięć uczniów uznanych za niezbędne na poszczególnych etapach kształcenia; są formą najogólniejszych, ustalonych centralnie wymagań edukacyjnych; standardy te są konkretyzacja zadań określonych w podstawie programowej

standardy wymagań egzaminacyjnych — zwarte opisy osiągnięć na końcu poszczególnych etapów kształcenia; normy wymagań obowiązujące w toku egzaminów; norma wiedzy i umiejętności ustalona i ogłoszona przez MEN i S

standardy wymagań szkolnych - ustalone osiągnięcia edukacyjne określone w szkolnym programie nauczania

syllabus - słowo pochodzenia greckiego, oznaczające *zbiór, zbieranie*, przejęte przez łacinę, a następnie przez większość nowożytnych języków europejskich na określenie *wykazu, spisu*; w nowo powstającym polskim systemie egzaminowania zewnętrznego syllabus oznacza *zapis, spis wymagań pomocny przy przygotowywaniu się do egzaminu maturalnego; informator maturalny*; zob. też **informator**

ścieżki edukacyjne - zestaw treści i umiejętności o istotnym znaczeniu wychowawczym, których realizacja może odbywać się w ramach nauczania różnych przedmiotów (bloków przedmiotowych) lub w postaci odrębnych zajęć. Ścieżki edukacyjne uzupełniają dziedziny wiedzy o nową tematykę, aktualną w czasach współczesnych, a nie znajdującą dotychczas wypełni należnego sobie miejsca w przedmiotach tradycyjnych

jednostka metodyczna - to zespół (układ) kolejnych jednostek lekcyjnych stanowiący logiczny ciąg procesu dydaktycznego, zmierzający do przekazania (przyswojenia) wiadomości, kształtowania umiejętności i uzyskania sprawności w obrębie jednego tematu (wydzielonego fragmentu programu nauczania), który zakresem jest zbyt obszerny na jedną jednostkę lekcyjną lub do osiągnięcia zamierzonego (zamierzonych) celu

moduł kształcenia - jest wyodrębnioną częścią programu nauczania, która doprowadza uczących się do uzyskania określonych standardów kwalifikacji zawodowych (kompetencji)

jednostka modułowa - stanowi wyodrębnioną część modułu kształcenia, zorientowaną na kształtowanie u uczących się takiego zakresu wiadomości, umiejętności i postaw, który warunkuje realizację logicznie powiązanych z sobą czynności zawodowych.

zawód - jest rozumiany jako zbiór zadań zawodowych wykonywanych z niewielkimi zmianami przez poszczególne osoby legitymujące się odpowiednim przygotowaniem zawodowym w różnych miejscach pracy, na tych samych stanowiskach. Według T. Nowackiego zawód to wykonywanie zespołu czynności społecznie użytecznych, wyodrębnionych na skutek podziału pracy, wymagających od pracownika odpowiedniej wiedzy i umiejętności, powtarzanych systematycznie i będących źródłem utrzymania dla pracownika i jego rodziny,

zadanie zawodowe - zespół czynności doprowadzających do wykonania określonego zadania.

Dla celów analizy zadaniowej w niniejszym projekcie wyróżniono trzy kategorie zadań:

- zadania technologiczne - dotyczące metod działania, technologii wytwarzania, usług, wykonywania operacji, opracowywania projektów, badań itp.,
- zadania organizacyjne - dotyczące organizacji pracy na własnym stanowisku oraz organizacji pracy podległych pracowników,
- zadania kierowania i współpracy - dotyczące współpracy z drugim pracownikiem, kierowania zespołem i współpracy w ramach zespołu, współpracy z przełożonymi kooperantami, otoczeniem przedsiębiorstwa.

umiejętność- zdolność do wykonywania czynności prowadzących do uzyskania zaplanowanego wyniku (realizacji zadania zawodowego)

wiadomości - zestaw informacji niezbędnych do nabycia (ukształtowania) określonych umiejętności

cechy psychofizyczne - to cechy indywidualne (osobowościowe) pracowników wykonujących poszczególne zadania. Zaliczamy do nich:

- sprawności sensomotoryczne,
- zdolności,

cechy charakteryzujące osobowość (jest to układ cech przyjęty w badaniach nad charakterystykami zawodowymi)

kwalifikacje zawodowe - rozumiane są jako układ wiadomości, umiejętności i postaw zawodowych warunkujący wykonanie określonych zadań zawodowych. Na układ ten składają się zarówno umiejętności umysłowe, jak i praktyczne (manualne). Stosunek między nimi jest zwykle taki, że umiejętności umysłowe warunkują wykonanie czynności praktycznych. Układ umiejętności, wiadomości i cech psychofizycznych, niezbędnych do zestawu zadań określonego w opisie zawodu

standard kwalifikacji zawodowych - jest wymaganym układem umiejętności (ogólnie akceptowanym) i odpowiadających im układów niezbędnych wiadomości i postaw, jakimi powinien legitymować się pracownik na przypisanych do zawodu stanowiskach pracy, na których realizuje zadania zawodowe zgodnie z przyjętymi normami określającymi jakość produktu lub usługi. Standard kwalifikacji jest jednocześnie miarą porównywalności kwalifikacji pracowników w obrębie danego zawodu dla określonego stanowiska pracy, norma wymagań dla wykonywania zbioru zadań przyporządkowanych danemu zawodowi opisująca:

- umiejętności,
- wiadomości,
- cechy psychofizyczne

z uwzględnieniem rodzajów i poziomów kwalifikacji.

wymagania edukacyjne - hierarchiczny wykaz niezbędnych osiągnięć uczniów, powiązany ze skalą, stopni szkolnych. Wymagania te, w odróżnieniu od wymagań egzaminacyjnych, muszą być formułowane wielopoziomowo, ponieważ służą, bezpośrednio do wystawiania stopni szkolnych,

osiągnięcia ucznia - to stan jego wiedzy (wiadomości i umiejętności - kompetencji) w momencie pomiaru,

badanie osiągnięć uczniów - to pozyskanie informacji, jakie wiadomości i umiejętności określone programem nauczania uczniowie opanowali i w jakim stopniu,

miar osiągnięć - to uściślone, poddane dyscyplinie metodologicznej sprawdzanie osiągnięć uczniów, których wyniki lokowane są na skali pomiarowej, najczęściej punktowej, w ten sposób, że relacje między punktami skali odpowiadają relacji między osiągnięciami,

ocenie - to czynność wartościowania wyników sprawdzania, pomiaru lub innych form diagnozy osiągnięć ucznia. Polega na przypisaniu tym wynikom odpowiednich pozycji na skali wartości,

planowanie wyników - polega na określaniu i ustopniowaniu wymagań programowych. Według tych wymagań nauczyciel planuje zajęcia oraz ocenia osiągnięcia uczniów i skuteczność własnej pracy. Planowanie wyników jest kluczowe dla współczesnej dydaktyki, gdyż przeciwdziała nadmiernej fantazji, hasłom bez pokrycia, pozorowaniu wysokiego poziomu pracy

W układzie kwalifikacji wyodrębnić możemy cztery rodzaje kwalifikacji, a mianowicie:

- **kwalifikacje ponadzawodowe**- niezbędne zarówno w każdej pracy zawodowej, jak i w działaniach pozazawodowych,
- **kwalifikacje ogólnozawodowe**- zbieżne zazwyczaj dla pewnego obszaru zawodowego (grupy stanowisk pracy),
- **kwalifikacje podstawowe dla zawodu** - obejmują umiejętności warunkujące wykonanie głównych zadań wchodzących w skład danego zawodu,
- **kwalifikacje specjalistyczne** - charakterystyczne dla wąskiego zakresu zadań w obszarze danego zawodu, które można utożsamić ze specjalizacjami zawodowymi lub specjalnymi zakresami pracy.

kompetencje zawodowe - to zdolność wykonywania czynności w zawodzie dobrze lub skutecznie, zgodnie ze standardami wymagań na stanowisku pracy, wspierana określonymi zakresami umiejętności, wiadomości i cechami psychofizycznymi jakie powinien posiadać pracownik.

kształcenie zawodowe - to logicznie zwarty układ czynności nauczycieli i uczniów prowadzący do zmian w osobowości i postawach uczniów, głównie w zakresie ich wiadomości ogólnych i zawodowych oraz umiejętności stanowiących o istocie przygotowania zawodowego. Do strukturalnych składników procesu kształcenia zawodowego będziemy zaliczać:

podmiot uczący się, podlegający w tym procesie przemianom,

podmiot nauczający, organizujący proces transmisji wiedzy, odpowiadający za ukształtowanie się prawidłowego transferu uczącego się,

cele ogólne i szczegółowe, stanowiące założone efekty procesu kształcenia zawodowego,

treści, określone na ogół programem nauczania,

zasady nauczania, stanowiące zbiór pewnych norm, według których proces kształcenia zawodowego winien być organizowany i realizowany,

metody kształcenia zawodowego, sugerujące sposób transmisji treści nauczania przedmiotów zawodowych,

formy organizacyjne, odnoszące się do technicznej strony procesu nauczania – uczenia się zawodu,

środki dydaktyczne, obejmujące wszystkie przedmioty materialne, także pewne sygnały i dźwięki biorące udział w procesie kształcenia zawodowego,

warunki zewnętrzne i wewnętrzne tego procesu, określone przez strukturę systemu oświatowego (kształcenie w zasadniczej szkole zawodowej lub policealnym studium zawodowym) lub rodzaj bazy dydaktycznej

(zajęcia organizowane w szkole, w zakładzie pracy albo u rzemieślnika itd.),

metody i formy pomiaru postępu uczących się, weryfikujące stosowane środki i dostarczające informacji o prawidłowości funkcjonowania poszczególnych składników procesu kształcenia zawodowego

rezultatem kształcenia zawodowego powinno być wykształcenie zawodowe, w którym znaczącymi składnikami są:

- wiedza zawodowa,
- umiejętności zawodowe,
- nawyki zawodowe,
- postawa zawodowa,
- osobowość zawodowa

kształcenie zawodowe dotyczy zarówno młodzieży, jak i osób dorosłych – co więcej, obejmuje ono zróżnicowany obszar tematyczny (treściowy) i przejawia się w różnych strategiach organizacyjnych

charakterystyka zawodowa - jest podstawowym dokumentem związanym z kształceniem zawodowym, będącym wynikiem analizy zawodu i zawierającym:

- a) wykaz czynności wykonywanych przez pracownika wraz ze wskazaniem, które z nich wymagają, najwyższej sprawności, a które jedynie rozpoznania;
- a) wykaz wiadomości i umiejętności podstawowych;
- b) wykaz wiadomości i umiejętności specjalistycznych;
- b) opis pożądanych cech psychofizycznych pracownika, w tym cech umysłu i charakteru;
- c) przeciwwskazania, głównie zdrowotne, do wykonywania zawodu;
- f) wyjaśnienia dotyczące możliwości rozwoju i awansu jakie daje zawód.

Charakterystyka zawodowa i klasyfikacja zawodowa stanowią podstawę opracowania planów nauczania i programów nauczania, podstawę poradnictwa zawodowego, jak również podstawę krajowych i międzynarodowych porównań w zakresie treści, organizacji i profilu kształcenia zawodowego.

charakterystyka zawodu szkolnego - jest dokumentem zawierającym nazwę zawodu i specjalności szkolnictwa zawodowego oraz następujące ważniejsze ustalenia:

- a) znaczenie zawodu w całokształcie życia gospodarczego, kultury i usług w danej branży lub w zakładzie pracy;
- b) podstawowe tendencje rozwoju zawodu;
- c) wykaz stanowisk pracy i podstawowych czynności wykonywanych przez pracownika;
- d) wymagania kwalifikacyjne według taryfikatora;
- e) wymagane przygotowanie ogólnokształcące, ogólnozawodowe i zawodowe specjalistyczne,
- f) wymagane cechy osobowościowe do pracy w zawodzie,
- g) wymagane właściwości psychofizyczne kandydata do zawodu;
- h) możliwości zatrudnienia i awansu.

specjalność zawodowa - to stale wykonywana działalność wyodrębniona z zawodu na skutek wewnętrznego podziału pracy w zawodzie (np. ślusarz maszynowy, tokarz automatów tokarskich, nauczyciel matematyki, lekarz pediatra itp.). Urzędowy wykaz zawodów i specjalności zatwierdza i wprowadza MEN.

charakterystyka zawodowa absolwenta – to dokument określający zakres i stopień przygotowania osoby, która ukończyła szkołę zawodową, do wykonywania zadań ustalonych w charakterystyce określonego zawodu szkolnego, objętego systemem zawodów i specjalności szkolnictwa zawodowego. Zawiera one wiążące wymagania w zakresie:

- a) wiadomości i umiejętności ogólnozawodowych i specjalistycznych;
- b) podstawowych czynności wykonywanych na stanowiskach pracy przewidzianych w danym zawodzie;
- c) wymagań kwalifikacyjnych;
- d) właściwości psychofizycznych;
- e) cech osobowościowych;

taryfikator - to zbiór norm w poszczególnych gałęziach gospodarki, ustalających czynności w różnych zawodach i odpowiednie ich zaszeregowanie oraz tabelę stawek płac, opłat i świadczeń ustalonych na podstawie tych norm. Stanowi on podstawę do osobistego zaszeregowania pracujących, ustalenia kategorii zaszeregowania robót, zlecenia robót do wykonania robotnikom o odpowiednich kwalifikacjach zawodowych. Taryfikator stosuje się obecnie głównie w gospodarce społecznej (państwowych zakładach pracy). W przedsiębiorstwach prywatnych, spółkach stosuje się zwykle inne metody określania tych świadczeń.

kształcenie zawodowe podstawowe - realizowane jest najczęściej w szkołach zawodowych zasadniczych, w liceach zawodowych, liceach technicznych i niższych klasach techników. Kształcenie zawodowe podstawowe stanowi podstawę do kształcenia zawodowego specjalistycznego realizowanego głównie w zakładzie pracy, ale także w wyższych klasach średnich szkół zawodowych i policealnych szkołach zawodowych. Celem kształcenia zawodowego podstawowego jest doprowadzenie uczniów - absolwentów do dużej dyspozycyjności zawodowej.

kształcenie zawodowe specjalistyczne - organizowane w odpowiednio zorganizowanych szkołach zawodowych, głównie w wyższych klasach techników i w policealnych szkołach zawodowych, oraz w zakładach pracy i ośrodkach szkolenia w ramach kursów, kwalifikacyjnych lub kursów doskonalenia zawodowego. Celem tego kształcenia jest przygotowanie do pracy zawodowej w ściśle określonych specjalnościach zawodowych czy też na konkretnym stanowisku pracy a niekiedy również podwyższenie kwalifikacji zawodowych.

kształcenie zawodowe specjalne - to zespół oddziaływań rewalidacyjnych i resocjalizacyjnych, polegających na celowo organizowanych procesach i czynnościach. Celem kształcenia zawodowego specjalnego jest przystosowanie młodzieży lub dorosłych z odchyleniami, z zaburzeniami rozwojowymi do życia społecznego, w tym zawodowego, a więc do wypełniania wielorakich funkcji społecznych, a w szczególności przygotowania do pracy w określonym zawodzie czy specjalności zawodowej. Kształcenie zawodowe specjalne realizowane jest głównie w szkołach zawodowych specjalnych.

kształcenie zawodowe dorosłych - jest określeniem używanym przynajmniej w dwu znaczeniach: jako całość procesów, w których następuje uzyskiwanie formalnego wykształcenia, zawodowego oraz rozwijanie kwalifikacji pracowniczych; w znaczeniu węższym obejmuje tylko procesy uzyskiwania formalnego wykształcenia, wówczas poza kształceniem zawodowym dorosłych wyróżnia się procesy doskonalenia pracowniczego. W pierwszym znaczeniu kształcenie zawodowe dorosłych obejmuje działalność dokonywaną się w systemie szkół zawodowych dla pracujących, kursów zawodowych i wszystkich ośrodków edukacji pozaszkolnej. W znaczeniu drugim kształcenie zawodowe dorosłych obejmuje tylko działalność dokonywaną się w systemie szkół zawodowych dla pracujących.

kształcenie zawodowe młodzieży to podstawowa forma kształcenia zawodowego, która adresowana jest głównie do absolwentów szkół podstawowych podejmujących naukę szkolną w zasadniczych szkołach zawodowych, liceach zawodowych, liceach technicznych i technikach zawodowych lub do absolwentów liceów ogólnokształcących w policealnych szkołach zawodowych. Głównym celem nauki w tego typu szkołach, jest uzyskanie kwalifikacji niezbędnych do wykonywania pracy zawodowej w określonych zawodach lub na określonym stanowisku pracy.

kształcenie zawodowe teoretyczne - jest tym rodzajem kształcenia, które prowadzi do opanowania przez uczących się wiedzy zawodowej i umiejętności umysłowych (intelektualnych). Szczegółowe zadania w zakresie kształcenia zawodowego teoretycznego określają charakterystyki zawodowe i programy nauczania. Dominująca rola w zakresie kształcenia zawodowego teoretycznego (niezależnie od tego, że występuje w każdym rodzaju, odmianie, formie kształcenia zawodowego) przypada oczywiście na okres nauki w technikum, policealnych szkołach zawodowych i na studiach wyższych. W trakcie kształcenia zawodowego teoretycznego uczący się przyswajają sobie cały szereg pojęć, praw: teorii ujmujących prawidłowości procesów ważnych i potrzebnych do wykonywania czynności zawodowych.

kształcenie zawodowe praktyczne - jest to rodzaj edukacji zawodowej, którego celem jest kształtowanie umiejętności zawodowych (praktycznych), gwarantujących udział człowieka w celowym przekształcaniu rzeczywistości materialnej. T. Nowacki wyróżnia trzy rodzaje umiejętności, które należy kształtować i rozwijać w procesie kształcenia praktycznego. Są to:

- umiejętności elementarne, tj. umiejętności wykonywania prostych pojedynczych ruchów;
- umiejętności czynnościowe, tj. umiejętności wykonywania określonych czynności obejmujących już całą serię ruchów;
- umiejętności złożone, tj. umiejętności wykonywania całych zespołów (układów) ww. grup umiejętności.

kształcenie modułowe - jest bardzo młodą strategią kształcenia w naszym kraju i dlatego zarówno w praktyce edukacyjnej, jak również w teorii zagadnienie to rozumiane jest wieloznacznie. Mówi się o systemie, metodzie, strategii kształcenia modułowego. Istota takiego kształcenia polega na tym, że program nauczania ułożony jest w układzie modułowym. Moduł w najprostszym rozumieniu może być zdefiniowany jako wyodrębniona część kursu lub programu nauczania, która doprowadza do uzyskania określonych kwalifikacji. Dobrze przygotowane programy modułowe powinny mieć cechy

pozwalające uczniowi (słuchaczowi - studentowi) zaprojektować własny program nauki zgodnie z potrzebami. W ten sposób wszyscy uczestnicy kształcenia mogą pracować nad osiągnięciem celów uczenia się w zgodzie z własnymi potrzebami, możliwościami, umiejętnościami wstępnymi i własnym tempem.

kształcenie ustawiczne - to termin, któremu nadaje się różne znaczenia. Może to być np.:

- idea zakładająca kształcenie i wychowanie przez całe życie (synonimem jest edukacja permanentna);
- zasada przenikająca cały współczesny system oświaty, zgodnie z którą kształcenie trwa przez całe życie człowieka, obejmując odnawianie, poszerzanie i pogłębianie jego kwalifikacji ogólnych i zawodowych;
- potrzeba i właściwość współczesnego człowieka dorosłego, warunkująca kształcenie, jego zdolności, społecznym i kulturalnym nadszanie za postępem naukowo-technicznym oraz wszechstronny rozwój osobowości w ciągu całego życia.

Ostatnio zaczyna przeważać pogląd, że kształcenie ustawiczne jest kształceniem pozaszkolnym, a więc nie stanowiącym pierwszego obowiązku jednostki w danym okresie jego życia.

dokształcanie i doskonalenie zawodowe - przyjmując, że kształcenie ustawiczne to termin wieloznaczny, ale w każdym przypadku skłaniający do traktowania procesu kształcenia jako procesu ciągłego można upatrywać zbieżności tego procesu z procesem dokształcania i doskonalenia zawodowego.

Źródło: Materiały metodyczne, Słownik Pedagogiki Pracy...,

NAJWAŻNIEJSZE AKTY PRAWNE AKTUALNIE OBOWIĄZUJĄCE W OŚWIACIE (stan na luty 2012)

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, późn. zm.2))

Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. — Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674, późn. zm.)

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 19 lutego 2002 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie świadectw, dyplomów państwowych i innych druków szkolnych z dnia 28 maja 2010r.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 marca 2010 r. w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 kwietnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 26 czerwca 2007 r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 marca 2010 r. zmieniające rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 1 lipca 2002 r. w sprawie praktycznej nauki zawodu.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie kryteriów i trybu dokonywania oceny pracy nauczyciela, trybu postępowania odwoławczego oraz składu i sposobu powoływania zespołu oceniającego (wersja ujednolicona, stan na dzień 25.11.2009 r.)

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie nadzoru pedagogicznego
Z dnia 7 października 2009r.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników z dnia 8 czerwca 2009r.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 marca 2009 r. zmieniające rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 stycznia 2009 r. w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego programów wychowania przedszkolnego, programów nauczania i podręczników oraz cofania dopuszczenia

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 kwietnia 2008 r. zmieniające rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. zmieniające rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 1 grudnia 2004 r. w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2007 r. zmieniające rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 sierpnia 2001 r. w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych z późniejszymi zmianami zawartymi w rozporządzeniach MEN z dnia:

- 13 lipca 2007r.
- 7 stycznia 2008r.
- 25 września 2008r.
- 31 marca 2009r.
- 29 maja 2009r.
- 26 sierpnia 2009r.
- 20 sierpnia 2010r.
- 17 listopada 2010r.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 lutego 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2011 r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 listopada 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wymagań, jakim powinna odpowiadać osoba zajmująca stanowisko dyrektora oraz inne stanowisko kierownicze w poszczególnych typach publicznych szkół i rodzajach publicznych placówek

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 października 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie regulaminu konkursu na stanowisko dyrektora publicznej szkoły lub publicznej placówki oraz trybu pracy komisji konkursowej

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 lipca 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wysokości minimalnych stawek wynagrodzenia zasadniczego nauczycieli, ogólnych warunków przyznawania dodatków do wynagrodzenia zasadniczego oraz wynagradzania za pracę w dniu wolnym od pracy

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 31 sierpnia 2010 r. w sprawie organizacji kształcenia dzieci obywateli polskich czasowo przebywających za granicą

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 stycznia 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 grudnia 2010 r. w sprawie praktycznej nauki zawodu

Podstawy programowe kształcenia w zawodach: cukiernik, mechanik-operator pojazdów i maszyn rolniczych, monter-instalator urządzeń technicznych w budownictwie wiejskim, ogrodnik, operator maszyn i urządzeń przemysłu spożywczego, piekarz, rolnik, rybak śródlądowy, rzeźnik-wędliniarz, technik agrobiznesu, technik hodowca koni, technik inżynierii środowiska i melioracji, technik mechanizacji rolnictwa, technik ogrodnik, technik pszczelarz, technik rolnik, technik rybactwa śródlądowego, technik technologii żywności, technik żywienia i gospodarstwa domowego - Rozp. MENiS z dnia 4 czerwca 2003 r. (Dz. U. Nr 159, poz. 1540)

Podstawy programowe kształcenia w zawodach: asystentka stomatologiczna, dietetyk, higienistka stomatologiczna, opiekunka dziecięca, ortoptystka, protetyk słuchu, ratownik medyczny, technik dentystyczny, technik elektroniki medycznej, technik elektroradiolog,

technik farmaceutyczny, technik masażysta, technik ortopeda, terapeuta zajęciowy - Rozp. MENiS z dnia 21 stycznia 2005 r. (Dz. U. Nr 26, poz. 217)

Podstawy programowe kształcenia w zawodach: asystent operatora dźwięku, fotograf, monter izolacji budowlanych, operator maszyn i urządzeń do obróbki plastycznej, operator maszyn i urządzeń metalurgicznych, technik architektury krajobrazu, technik hutnik, technik mechanik, technik mechatronik, technik technologii odzieży - Rozp. MEN i S z dnia 28 grudnia 2005 r. (2006 - Dz. U. Nr 10, poz. 54)

Podstawy programowe kształcenia w zawodach: blacharz, blacharz samochodowy, koszykarz-plecionkarz, kucharz, mechanik pojazdów samochodowych, monter kadłubów okrętowych, technik bezpieczeństwa i higieny pracy, technik pożarnictwa, technik technologii wyrobów skórzanych, złotnik-jubiler - Rozp. MEiN z dnia 31 marca 2006 r. (Dz. U. Nr 62, poz. 439)

Podstawy programowe kształcenia w zawodach: kaletnik, kominiarz, kuśnierz, monter konstrukcji budowlanych, obuwnik, operator obrabiarek skrawających, technik archiwista, technik hotelarstwa, technik księgarstwa, technik obsługi turystycznej - Rozp. MEN z dnia 22 listopada 2006 r. (Dz. U. Nr 226, poz. 1650)

Podstawy programowe kształcenia w zawodach: fototechnik, mechanik-monter maszyn i urządzeń, modelarz odlewniczy, monter instalacji i urządzeń sanitarnych, operator maszyn i urządzeń odlewniczych, technik górnictwa odkrywkowego, technik górnictwa podziemnego, technik ochrony środowiska, technik odlewnik i technik technologii drewna - Rozp. MEN z dnia 24 października 2007 r. (Dz. U. Nr 213, poz. 1569)

Podstawy programowe kształcenia w zawodach: górnik eksploatacji podziemnej, górnik odkrywkowej eksploatacji złóż, monter instalacji gazowych, monter instrumentów muzycznych, monter sieci komunalnych, stolarz, technik hydrolog, technik instrumentów muzycznych, technik meteorolog i technik papiernictwa - Rozp. MEN z dnia 24 czerwca 2008 r. (Dz. U. Nr 129, poz. 825)

Podstawy programowe kształcenia w zawodach: garbarz skór, kelner, kowal, lakiernik, mechanik automatyki przemysłowej i urządzeń precyzyjnych, monter-elektronik, monter mechatronik, operator urządzeń przemysłu chemicznego, technik informacji naukowej i technik obuwnik - Rozp. MEN z dnia 12 stycznia 2009 r. (Dz. U. Nr 15, poz. 82)

Podstawy programowe kształcenia w zawodach: cieśla, elektryk, opiekunka środowiskowa, opiekun w domu pomocy społecznej, posadzkarz, renowator zabytków architektury, technik elektryk, technik leśnik, technik prac biurowych i technik wiertnik - Rozp. MEN z dnia 13 lipca 2010 r. (Dz. U. Nr 125, poz. 845)

Podstawy programowe kształcenia w zawodach: elektromechanik, górnik eksploatacji otworowej, korektor i stroiciel instrumentów muzycznych, krawiec, mechanik precyzyjny,

pszczelarz, technik górnictwa otworowego, technik informatyk, technik rachunkowości i zegarmistrz - Rozp. MEN z dnia 29 lipca 2010 r. (Dz. U. Nr 154, poz. 1033)

Podstawy programowe kształcenia w zawodach: drukarz, introligator, mechanik maszyn i urządzeń drogowych, technik administracji, technik drogownictwa, technik ekonomista, technik ochrony fizycznej osób i mienia, technik pojazdów samochodowych, technik poligraf i technik turystyki wiejskiej - Rozp. MEN z dnia 21 października 2010 r. (Dz. U. Nr 195, poz. 1296)

Podstawy programowe kształcenia w zawodach: betoniarz-zbrojarz, fryzjer, kamieniarz, malarz-tapeciarz, ślusarz, technik geolog, technik usług fryzjerskich, technik usług kosmetycznych, technik włókienniczych wyrobów dekoracyjnych i zdun - Rozp. MEN z dnia 5 listopada 2010 r. (Dz. U. Nr 210, poz. 1383)

Podstawy programowe kształcenia w zawodach: operator maszyn w przemyśle włókienniczym, operator urządzeń przemysłu ceramicznego, operator urządzeń przemysłu szklarskiego, rękodzielnik wyrobów włókienniczych, technik analityk, technik garbarz, technik technologii ceramicznej, technik technologii chemicznej, technik technologii szkła i technik włókiennik - Rozp. MEN z dnia 8 grudnia 2010 r. (Dz. U. Nr 231, poz. 1522)

Podstawy programowe kształcenia w zawodach: asystent osoby niepełnosprawnej, florysta, kucharz małej gastronomii, operator maszyn leśnych, opiekun medyczny, pracownik pomocniczy obsługi hotelowej, sprzedawca, technik handlowiec, technik organizacji usług gastronomicznych, technik przetwórstwa mleczarskiego i technik weterynarii - Rozp. MEN z dnia 7 marca 2011 r. (Dz. U. Nr 49, poz. 254)

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 czerwca 2011 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w następujących zawodach: dekarz, monter budownictwa wodnego, monter systemów rurociągowych, murarz, technik budownictwa, technik budownictwa wodnego, technik geodeta, technik geofizyk, technik urządzeń sanitarnych, technolog robót wykończeniowych w budownictwie i wiertacz odwiertów eksploatacyjnych i geofizycznych

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 czerwca 2011 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach: monter sieci i urządzeń telekomunikacyjnych, technik cyfrowych procesów graficznych, technik dźwięku, technik elektronik, technik organizacji produkcji filmowej i telewizyjnej, technik organizacji reklamy, technik realizacji dźwięku, technik teleinformatyk, technik telekomunikacji, technik urządzeń audiowizualnych i technik usług pocztowych i finansowych

Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o systemie informacji oświatowej

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 kwietnia 2011 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach: blacharz izolacji przemysłowych, monter izolacji przemysłowych, operator maszyn i urządzeń do przetwórstwa tworzyw sztucznych, opiekun

osoby starszej, technik energetyk, technik gazownictwa, technik przeróbki kopalin stałych, technik sztukatorstwa i kamieniarstwa artystycznego, technik tyfloinformatyk i technik urządzeń i systemów energetyki odnawialnej

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 lipca 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wysokości minimalnych stawek wynagrodzenia zasadniczego nauczycieli, ogólnych warunków przyznawania dodatków do wynagrodzenia zasadniczego oraz wynagradzania za pracę w dniu wolnym od pracy

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 października 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie regulaminu konkursu na stanowisko dyrektora publicznej szkoły lub publicznej placówki oraz trybu pracy komisji konkursowej

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 listopada 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wymagań, jakim powinna odpowiadać osoba zajmująca stanowisko dyrektora oraz inne stanowisko kierownicze w poszczególnych typach publicznych szkół i rodzajach publicznych placówek

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2011 r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego

Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 stycznia 2012 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia w zawodach.

Podstawy programowe dostępne na stronie Ministerstwa - http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=547:podstawy-programowe-kształcenia-w-zawodach&catid=56:podstawy-programowe-i-programy-nauczania&Itemid=81/

Rozporządzenia dotyczące kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi:

[Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowego statutu publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej](#) (Dz.U. Nr 228, poz. 1492)

[Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych](#) (Dz.U. Nr 228, poz. 1488)

[Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach](#) (Dz.U. Nr 228, poz. 1487)

[Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach](#) (Dz.U. Nr 228, poz. 1489)

[Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych](#) (Dz.U. Nr 228, poz. 1490)

[Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych](#) (Dz.U. Nr 228, poz. 1491)

[Projekt rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach](#)

[Projekt rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół](#)